

PERGER ZOLTÁN

ASBÓTH SÁNDOR 1848–1849-BEN

Nem a forradalom 150. évfordulója az egyetlen évforduló 1998-ban. 130 éve, 1868. január 21-én hunyt el Buenos Airesben Asbóth Sándor. Nevét kevesen ismerik Magyarországon, pedig élete, tettei révén megérdemelné, hogy emlékezzünk rá: Kossuth hadsegéde volt a szabadságharc utolsó két hónapjában, majd a törökországi internálás ideje alatt, később az Egyesült Államokban neves mérnökként dolgozott, az észak-amerikai polgárháborúban tábornokként harcolt az északiak oldalán, élete végén pedig új hazája nagykövete volt Argentínában és Uruguayban. Asbóth Sándor 1848 tavaszán minden bizonnyal még nemigen gondolt ilyen karrierre. A szabadságharc alatt vett fordulatot az egyszerű mérnök élete, ekkor kezdett kiemelkedni az átlagemberek közül. Történelmi személyiséggé a szabadságharc után, az emigrációban, egy másik ország állampolgáraként vált, de ehhez az első lépéseket a szabadságharcban tette meg.¹

Asbóth Sándor a forradalom kitörésekor a Béga-csatorna helyettes igazgató mérnöke volt, 1844 óta dolgozott itt.² A Temes vármegyei közeletben 1848 előtt is szerepet játszott, már évek óta „részt vett Temesvár és Temesmegye minden hazafias mozgalmában”.³ Nem tudjuk, milyen szerepe volt az utolsó rendi országgyűlés előtti követválasztáson, a forradalmat megelőző időszakban, de vélhetően nem elhanyagolható, hiszen a vármegye már korábban táblabíróvá választotta.⁴ Hogy nem csak passzív szemlélője volt az eseményeknek, valószínűsíti az is, hogy a forradalom után nemzetőrkapitány lett.⁵

-
- 1 Jelen tanulmány az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán az 1996/97. tanévben írott szakdolgozatom átdolgozott változata. Itt szeretnék köszönetet mondani tanácsaiért szakdolgozatom konzulensének, Estók Jánosnak, valamint Hermann Róbertnek, akinek segítségével nélkül munkámnak sem korábbi, sem jelenlegi változata nem készülhetett volna el.
 - 2 *Fodor Ferenc*: Magyar vízmérnököknek a Tisza-völgyben a kiegyezés koráig végzett felmérései, vízi munkálatai és azok eredményei. Bp., 1957. (Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok 8.) 259. p.
 - 3 *Lendvai Miklós*: Temes vármegye családjai. II. köt. Bp., 1899. 19. p.
 - 4 Uo.
 - 5 Asbóth Sándor folyamodványa István nádorhoz, Budapest, jún. 13., MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kútfő (= kfő), 33. tétel (= t.).

1848 tavaszán, az ország megújult helyzetében Asbóth esélyt látott arra, hogy végre megvalósítsa 1846-ban benyújtott, és mind a Helytartótanácsnál, mind a bécsi építészeti főigazgatóságon jóváhagyott, a Béga-csatorna teljes szabályozását célzó tervét, amelyet azonban korábban nem használtak fel.

Asbóth nem volt véleményével egyedül: mind Temes vármegye (május 4-én), mind Krassó vármegye (május 25-én) kéréssel fordult a közlekedési miniszterhez, Széchenyi Istvánhoz, és javasolták, hogy a miniszter indítsa meg a Béga teljes szabályozására irányuló munkálatokat, egyszersmind javasolták, hogy Széchenyi „a kivitellel pedig Ásboth Sándor (...) mérnököt” bízva meg, „ki ezen csatorna ügye körül eddig is már érdemeket gyűjtött, ki ennek minden körülményeit, a csatornát, és az egész vidéket ismeri, s kihez ismert jeles tehetségeinél fogva tökéletes bizodal munk van”.⁶

Asbóth azonban nem tudott nyugodtan dolgozni, sőt állása is veszélybe került: az erre vonatkozó iratok legnagyobb része nem maradt fenn, így jórészt találgatásokra vagyunk utalva. Ami biztos: január végén — tehát még a Helytartótanács idejében — fizetését zárolták. Májusban pedig fel kellett utaznia a fővárosba, hogy az ellene felhozott vádakra feleljen, állásából pedig felfüggesztették.⁷

Valamelyes képet Asbóth gondjairól a nádorhoz június 13-án intézett kérelméből kaphatunk. Szerinte üldöztetéseinek fő oka a már említett, 1846-ban készített javaslata a Béga csatornázásáról, mert az „elsőbbséget nyert” a Helytartótanácsnál és Bécsben is a budai építészeti főigazgatóság javaslatával szemben. Az építészeti főigazgatóság „engem azóta folytonos üldözésben tart, sőt most legközelebb (...) is minden módot felhasznál, hogy a közigazgatás ezen forduló pontján hivatalomban is, melyet négy év óta buzgón viselek, megingattassak.” — így Asbóth. Szerinte a főigazgatóság az oka a csatorna elhanyagoltságának is, mert nem fizette ki a szükséges összegeket a fenntartásra, elsősorban azért, hogy aztán a csatorna állapotáért felelős Asbóthot megtámadhassa. Ezenkívül — ismét csak

6 Krassó megye Széchenyihez, MOL. KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 25. t. Temes megye előterjesztése: uo. 33. t.

7 „(...) tisztí személyzetem a tőlem való függéstől felmentetik; rajtam hagyattatván mindazonáltal a tisztemmel járó teher és felelősség.” — írta Asbóth Budapesten, július másodikán kelt, Széchenyihez intézett folyamodványában: MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 30. t. Ezenkívül Asbóth egyik beosztott mérnöke, Vukassovics György május 25-én a megüresedett csatornaigazgatói posztért folyamodott. (Az irat nem maradt fenn, csak a Közlekedési osztály mutatókönyvében maradt nyoma.) Májusi felutazására nézve I. Halden József kérelmét: „Május hóban pedig Ásboth Sándor (...) Pestre utazván”: uo. 56. t. A kérelem szerint Asbóth május 20-án még Temesváron tartózkodott.

Asbóth szerint — többeket titokban felhívtak, hogy vádolják be őt az építészeti igazgatóságnál.⁸

Persze mindez kissé általános, a konkrét vádokról keveset tudunk. Pontosabban egy nézeteltérését ismerjük, lehet, hogy ez volt az egyik ellene intézett vádpont: az 1846-ban a Karas, a Berzava és a Birda folyók felmérésére vásárolt műszerek ügyében voltak nézeteltérései Zelenka Lajossal, a térképészeti műszaki osztály igazgató főmérnökével. Asbóthnak egy fenn nem maradt beadványa szerint ezek a műszerek hasznavehetetlenek, ugyanakkor neki a vásárlásukra befolyása nem volt. A minisztérium vezetése felszólította Zelenkát, adjon oklevelekkel megtámogatott választ Asbóth állításaira.⁹ Zelenka augusztus 5-én válaszolt: Asbóth minden állítását cáfolta, ráadásul szerinte az egyébként eltűnt műszerek Asbóthnál vannak.¹⁰ A minisztérium megadta a lehetőséget Asbóthnak a védekezésre, leküldték hozzá az ügy iratait.¹¹ Ez az egyetlen konkrétan megfogalmazott vád Asbóth ellen, amelynek sikerült a nyomára bukkannom, de hamarosan ez az ügy is elaludt — legalábbis a további iratokban nincs nyoma.

Asbóth többször is a miniszterhez, Széchenyihez fordult (aki egyébként már több mint tíz éve ismerte Asbóthot¹²). Asbóth azt kérte, a miniszter engedélyezze, hogy visszamehessen Temesvárra. Ugyanis a Délvidékről egyre riasztóbb hírek érkeztek: „ma alulról oly magán tudósítást vettem, hogy a naponként éledező komoly jelenetek miatt, a közeledő veszély előérzetéből a Temesvári vár hadi lábra állítatott, a sánczok vízzel megtöltettek, s a lakosok, kik benn a várban kívánnak maradni, három hónapi eleséggel magukat ellátni felszólítatnak.” — jelentette június 15-én a miniszternek.¹³ A hírek Asbóthra nézve már csak azért is veszélyesek voltak, mert a saját lakása Temesvár külvárosában volt, „hol az illírelem [sic!] túlnyomósággal bír”, és itt volt minden vagyona, valamint a csatornával kapcsolatos iratok, térképek, tervek és műszerek.¹⁴

8 Uo. 33. t.

9 MOL KKM Középítészeti 1848: 356. kfő, 93. t.

10 MOL KKM Térképészeti 1848:30.

11 MOL KKM Középítészeti 1848: 356. kfő, 155. t.

12 L.: Széchenyi bizonyítványát Asbóth számára: MNM UDgy. 1966. 13. 1. (az irat fényképe megjelent: Szabadság és bátortlét. Gróf Széchenyi István (1791–1860). Szerk.: Kovács Csilla–Lukács Mária. Bp., 1991. 52. p.), másolata: MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 33. t.

13 Uo. 20. t. Asbóth már június 11-én így írt: „az alsó déli részokről minden órán komolyabb hírek érkeznek ide fel.” Uo. 28. t.

14 Uo.

Ugyanakkor — több folyamodványában is¹⁵ — arra kérte Széchenyit, hogy engedélyezze kifizettetni visszatartott fizetését: „egyelőre már keményen büntetve vagyok az által, miképp a mérnöki építési s hajózási főbb hivatalok előttem betöltve állanak”, s ezért kérte, hogy legalább elmaradt fizetését utalják ki számára.¹⁶ Indoklása azért is érdekes, mert megtudjuk belőle, hogy a fővárosban szeretett volna dolgozni. (Két nap múlva írt, már idézett, István nádorhoz szóló folyamodványában is szót ejtett erről, ez ügyben is kérve a nádor pártfogását.) Július 9-én vehette fel elmaradt illetményét.¹⁷ Ugyanezen napon engedélyezték, „miszerint magány ügyei rendezése tekintetéből is a Begecsatornához [sic!], állomása helyére visszautazzék”, egyszersmind megbízták, hogy jelentést tegyen a csatornánál folyó munkálatokról, valamint az ott működő mérnöki személyzetről. Ezenkívül Asbóth tudomására hozták, hogy mivel a jövőben Pesten kívánják alkalmazni a csatornai osztálynál, ezért megbízatása csak ideiglenes — talán miniszteri óhajra találtak neki mégis hivatali helyet a minisztériumban.¹⁸

Még egy érdekes vonatkozása van álláskérésének: István nádorhoz szóló folyamodványában ez áll: „ha (...) méltányos igényeim ki nem elégíthetnének, méltóztassék Fenséged engem a hadi mérnöki osztálynál eddigi rangomhoz mérve, annak útján alkalmaztatni; mely tiszti kötelességnek megfelelni annál képesebbnek hiszem magamat, mert 18 év alatt országos mérnöki hivatalban lévén, előttem Magyarhon földje, részletei és körülményei tökéletesen ismeretesek; e mellett a fegyverforgatásban, lovaglásban és mint jelenlegi nemzetőrség kapitánya egyéb hadi gyakorlatokban is avatott vagyok; ez által Fenséged alkalmat nyújtand nékem, hogy édes hazánk jelen criticus helyzetében azon zászló alatt bizonyítsam be lángoló hazafiúságomat, melyet a magyar kormány az ország minden részeiben feltűzött.”¹⁹ Mivel azonban állást vagy legalábbis állásígéretet kapott a minisztériumban, végül nem állt katonának. Annyit azonban megtudunk ebből a kérésből, hogy Asbóthban már 1848 nyarán felmerült, hogy katonaként szolgáljon.

Egyébként Asbóth nehéz helyzetében sem feledkezett meg a Béga csatornázásáról: ez ügyben is kérte a nádor támogatását már többször idézett kérelmében. István nádor — június 17-én — Széchenyi figyelmébe ajánlotta a mérnököt.²⁰

15 Uo. 28. (jún. 11.) és 30. (júl. 2.) t., valamint MOL KKM Középipészeti 1848: 356. kfő, 2. és 130. t.

16 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 28. t.

17 Uo. 34. t.

18 Uo. 28. t.

19 Uo. 33. t.

Széchenyi, ha nem is túl gyorsan, de beindította a gépczetet — legalábbis erre következtethetünk az iratokból: augusztus 5-én az 1219. számú miniszteri rendelettel szólította fel Zelenka Lajost, hogy adja át Fest Vilmosnak, a csatornai műszaki osztály főmérnökének a vonatkozó terveket, hogy Asbóth javaslatát megfelelően el tudja bírálni.²¹ Zelenka augusztus 22-i válasza szerint ő már korábban átadott több tervet Festnek, a többi szívesen kiadja Fest nyugtatványa ellenében.²² Fest november 5-én jelentette, hogy Zelenka olyan terveket küldött át, amelyek régiiek, nem Asbóth javaslatára vonatkoznak, így nem tudja elbírálni azt. Még annyit tett hozzá, hogy mivel Asbóth terve 1846-ban már be volt terjesztve a nádorhoz, a tervek vagy a nádori levéltárban, vagy Bécsben vannak, ahol szintén elbírálták már azokat, esetleg a volt Helytartótanács levéltárában.²³ December 4-én derült ki, hogy a tervek már 1846-ban Bécsbe kerültek, ahonnan azóta sem érkeztek vissza.²⁴ Ezzel az ügy a szabadságharc idejére le is zárult.

Asbóth fizetésének felvétele után visszatért a Temesközbe. Július végén (24-től) megbetegedett, mint azt augusztus 2-i, Temesváron kelt jelentéséből tudjuk: „már 8 nap óta epés forró lázban sínylődöm”.²⁵ Augusztus végén az egyre nyomasztóbb politikai helyzet és a már jó ideje dúló délvidéki harcok hatására Asbóthban ismét felmerült, hogy belépjen a seregbe. Ezt bizonyítja Fest Vilmos szeptember 5-i felterjesztése, amelyben Fest háromezer forintot kért a Béga töltéseinek kijavítására, Asbóth e tárgyban írt (és sajnos mostanra elveszett) jelentését mellékelve. A felterjesztés végén Fest megjegyezte: Asbóth azon kérelmét, „mely szerint azon esetre, ha az általa javasolt nagyobb szerű munkálatok²⁶ még egy időig nem kezdetnének meg, a táborba szállhatási szabadságért esedezik”, nem támogatja a csatorna rossz állapota miatt.²⁷ Úgy tűnik, Asbóth számára továbbra is a Béga csatornázása volt a legfontosabb — persze könnyen lehet, hogy ekkor már sejtette, hogy a munkálatokra egy ideig nem kerül sor. Mindenesetre egyelőre kénytelen volt a Bégánál maradni. Szeptember 21-re elkészült a „Bege Csatorna-intézet rendes kiadásainak

20 MOL István nádor lta, Miniszteri, 1848:1464., illetve másolata: MOL KKM Közlekedési 1848:17. kő, 33. t.

21 MOL KKM Térképészeti 1848:34. A rendeletet Kovács Lajos írta alá.

22 Uo.

23 MOL KKM Közlekedési 1848:17. kő, 82. t.

24 Uo. 92. t.

25 Uo. 19. t.

26 Azaz a Béga teljes körű csatornázása.

27 MOL KKM Közlekedési 1848:17. kő, 64. t.

fedezésére szükséges előványzete”, azaz a Béga-csatornán a következő évre szükséges költségek előterjesztése. Fest Vilmos november 1-jén azzal a megjegyzéssel terjesztette fel a költségkimutatást, hogy azért is fontosnak tartja a szükséges összeg folyósítását, mert a töltések annyira elhanyagolt állapotba kerültek, hogy az őszi esőzések miatt komoly veszély fenyeget, ha nem javítják ki a megrongálódott szakaszokat, és ha a munkálatok még huzamosabb ideig elmaradnak, féltő, hogy „az egész csatornának végképpeni pusztulása és a termékeny banát [sic!] lapályos vidékének pusztító elöntése bekövetkezendik.”²⁸

Október 10-én Georg Rukavina báró altábornagy, várparancsnok — az uralkodó október 3-i manifesztuma alapján — kiáltványt adott ki, amelyben felmondta az engedelmességet a magyar országgyűlésnek, kihirdette Temesváron az ostromállapotot, és az ellenszegülőket hadbíróssággal fenyegette. Október 10-e fordulatot jelent Asbóth életében: ez a kiáltvány és a nyomában következő események vezettek el végül Asbóth seregbe való belépéséhez.

Kezdetben a helyzet Temesváron meglehetősen zavaros volt: nem lehetett tudni, törvényesen cselekszik-e az uralkodó manifesztumára hivatkozó Rukavina. Az október 10-e utáni napokban azonban egymás után következtek az aggasztó események. 12-én a vármegyeháza és a városháza elé ágyúkat állítottak, 16-án már katonákat is, a vármegyeházáról elvitték a fegyvereket. Október 17-étől megkezdték a környékbeli falvak lefegyverzését. A középületekről levették a magyar zászlókat és császári zászlókat tűztek ki a helyükre.²⁹ Október 23-án a temesvári közgyűlés kimondta a nemzetőrség lefegyverzését, és ezután a közgyűlések is megszűntek, a haditanács, valamint a megyei és helyi vezetőségből alakult Comité gyakorlatilag teljes mértékben átvette az uralmat a város fölött.³⁰ Ezenkívül október második felétől megkezdődtek a letartóztatások: november 8-ig mintegy negyven embert fogtak el.³¹

Asbóth nem hagyta el Temesvárt, valószínűleg kezdetben számára sem volt egyértelmű a helyzet. Egy ideig még kapcsolatban állt a minisztériummal: október 16-án és 17-én, több nappal az ostromállapot kihirdetése után küldte fel jelentéseit Halden József mérnök fizetése ügyében, valamint további 500 forintot kért a ber-

28 Asbóth költségkimutatása, valamint Fest felterjesztése: Uo. 79. t.

29 A temesvári eseményekre nézve l.: Bogma István naplójegyzetei Temesvár 1849. évi ostromáról. Közl. Dr. Berkeszi István. In: Történelmi és Régészeti Értesítő, 1904. 67–86. p.

30 *Böhm Lénárt*: Dél-Magyarország vagy az úgynevezett Bánság külön történelme. I-II. köt. Pest, 1867. II. köt. 312. p.

31 *Bogma I.*: i. m. 69–71. p.

zavai kiadások fedezésére.³² Hamarosan azonban megszakadt a kapcsolat a külvilággal, nem jutottak el hírek Temesvárra.³³

A letartóztatások sorában Asbóth november közepén következett. Hogy közvetlenül mi volt az elfogatóparancs kiadásának oka, nem tudjuk, találgatásokra vagyunk utalva. Talán az volt az ok, hogy Asbóth — aki vélhetően a temesvári közélet egyik jelentékeny szereplője volt, és nézetei is ismertek lehettek —, miután világhossá váltak számára az események, nem rejtette véka alá véleményét, és ez nem kerülte el a haditanács figyelmét sem. Bogma István már november 8-án ezt jegyezte naplójába: „Asbóth befogva”.³⁴ Ám Asbóthnak 16-án, Ó-Teleken kelt, Fest Vilmosnak szóló jelentése szerint „épp az órában” sikerült 14-én elmenekülnie, „midőn a bitor hazaáruuló katonai parancsnokság a gyalázatos Comitével egyetemben” el akarta fogatni.³⁵ A két adat között hat nap eltérés van. Bogma István vélhetően csak egy rémhírt jegyzett fel naplójába, a sorozatos letartóztatások közben terjedhetett el a hír Asbóth lefogásáról. Mindenesetre ez is mutatja, hogy Asbóth letartóztatása már egy ideje a „levegőben” volt. Talán ő maga is készült rá, és ezért tudott elmenekülni, mikor 14-én valóban el akarták fogni.

Asbóth menekülése után rögtön Szentmihályra ment, hogy a csatornai intézethez tartozó két hajót az anyagszerlással, valamint az intézet pénzből az ott tartózkodó Heisze János ellenőrnél lévő 2000 forintot megmentse, de a csatorna helyi személyzete ezen tervét nem támogatta, így egyedül menekült tovább még azon az éjszakán egy kisebb hajón. Az utazás nem lehetett veszélytelen: Asbóth jelentése szerint „tömérdek fellazított [sic!] oláh örök közt” kellett éjszakai útját folytatnia.³⁶ Másnap az intézet, valamint Asbóth személyes vagyonát a személyzet Heisze János vezetésével a temesvári haditanács számára lefoglaltatta — vagyis az ellenfél oldalára álltak, Asbóthot pedig gyakorlatilag nincstelenné tették.³⁷

32 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 81. t., MOL KKM Csatornai 1848:144. és MOL KKM Középtészeti 1848: 356. kfő, 225. t.

33 November 16-án, Ó-Teleken kelt 290. számú jelentését (MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 88. t.) így kezdte: „El valék zárva a szabad magyar hontól, és hallgatni kéntelen valék a rablók fészkébe, hol a küntörtéteknek hírt sem vehettük;”

34 *Bogma I.*: i. m. 71. p.

35 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 88. t.

36 Uo.

37 Uo. Ezekről az eseményekről szinte szó szerint ugyanezen szavakkal számolt be Asbóth Vukovics Sebő királyi biztos számára szintén november 16-án, Párdányon készített jelentésében is (Uo. 91. t., Vukovicsnak a közlekedési minisztériumba küldött jelentése mellékleteként. Ugyanitt van Asbóth újabb, november 26-i, Fest Vilmosnak írt jelentése is, amely szerint nem

November 16-án találkozott Vukovics Sebővel, a Délvidék főkormánybiztosával, és közölte vele elképzeléseit: egyrészt az államnak és a saját magának okozott kár — mintegy 8000 forint — ellentételezéseként javasolta Vukovicsnak, hogy „Heisze János begei ellenőrnek mint nyilvános hazaárulónak Zsombolyán levő ingó és ingatlan minden vagyonát sietősen bírói zár alá vetetni méltóztatnék”, másrészt bejelentette, hogy másnap megpróbálja megmenteni az intézet még megmaradt vagyonát.³⁸ Vukovics utasította, hogy a megmentett vagyont Nagybecskerekre vigye, és maga is ott foglalja el újból hivatalát.³⁹ Elválva Vukovicstól Asbóth felkészült másnapi teendőire. Hogy szándéka nem volt veszélytelen, azt mutatja éjjel megírt, már idézett jelentése Fest Vilmosnak: „a sükkerről holnapután jelentésemet teendem (...) ha nem — *akkor már csak volt* a hazának hű fia és önnek tisztelője — Ásboth Sándor”. Új elem jelentkezett ekkor Asbóth magatartásában, egy tagadhatatlanul nem éppen nemes, de Asbóth helyzetében érthető érzelm: a bosszú, az őt ért megaláztatás miatti visszavágás vágya. Ezt bizonyítják saját szavai: „én, kit koldussá tett a haza iránt hűtelen hivatal társaim gyalázatos árulása, bosszúszomjasan el akarom foglalni erővel mindent mi a fellázadt Temes megyében a begei Intézetet illeti, — a hűtelen begei egyéneket pedig kötve akarom átadni a Becskereki törvényes bíróságnak, had [sic!] mondja az felettök ki azon szörnyű ítéletet, melyet a törvény a hazaárulók és lázadókra nézve parancsol.”⁴⁰

A következő napokban Asbóth több kísérletet is tett az intézet vagyonának megmentésére — amennyiben elfogadjuk hitelesnek Asbóthnak e tárgyban írt, november 26-án, Nagybecskereken kelt jelentését.⁴¹ Eszerint 17-én, mivel a bihari nemzetőrség egy zászlóaljának délelőtt Dinyáson kellett volna átvonulnia, itt várt a csapatra maradék személyzetével, hogy a nemzetőrök segítségével elfoglalhassa a szentmihályi anyagraktárt, és az intézeti hajókon Nagybecskerek felé indíthassa. De a zászlóalj Dinyás helyett Csenyére ment. A zászlóalj után sietett, és Csenyén

állt át az intézet személyzete közül mindenki. Asbóth ebben a jelentésében megnevezte az intézet személyzete közül mind a hűeket, mind a másik oldalra állókat.

38 Asbóth Vukovicshoz szóló jelentése (l. előző jegyzetet).

39 Vukovics november 21-i jelentése a „Kereskedési és közlekedési ministeriumnak”(?!), uo. Vukovics e jelentésében közölte azt is, hogy Heisze Zsombolyán levő vagyonát lefoglaltatta. Egyébként a levél fogalmazójának tévedése miatt Vukovics jelentését először a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztériumba kézbesítették, és onnan küldték át megfelelő helyére, a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztériumba.

40 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 88. t.

41 Asbóth Vukovicshoz szóló, idézett jelentése: Uo. 91. t. A következő napok eseményeiről ez az egyetlen forrásunk.

elkért annak parancsnokától — Asbóth nem említi a nevét, de minden bizonnyal Gencsy Pál nemzetőr őrnagyról van szó — egy századot terve megvalósítására. A századdal el is indult, de Ó-Teleken a közlegénység megtagadta az engedelmességet a század kapitányának és visszafordulni kényszerítette.

Asbóth a kudarc után Nagysándor József alezredeshez akart fordulni segítségért. November 20-án kereste fel Billéten, az alezredes állomáshelyén, de az csapataival éppen hátrált a knézi ütközet⁴² után és kiürítette a falut, így Asbóth majdhogynem az ellenséggel találkozott Nagysándor helyett. Szerencséjére még idejében értesült az újabb fejleményekről, és Zombolyára sietett Nagysándor után. Azonban ekkor sem volt szerencséje: Nagysándor az adott helyzetben nem tudott nélkülözni egyetlen embert sem, Asbóth ezért 24-én kénytelen volt Ó-Teleken vesztéglő hajójához visszatérni. Közben más eszközökkel is próbálkozott, és az intézeti személyzet néhány hű emberének „szolgálata által” sikerült „valóban élet veszéllyel” megmenteni néhány iratot és rajzot, valamint néhány bútort, ezenkívül még néhány kisebb raktár tartalma is ellenőrzése alatt maradt.⁴³

Mindezek után Asbóth Vukovics Sebő utasítása nyomán Nagybecskerekre ment, az intézeti személyzet maradékának egy részével. Innen írta november 26-án jelentését, amelyben nemcsak leírta az előző napokban tett kísérleteit az intézeti vagyron megmentésére, hanem javaslatokkal is élt: egyrészt, mivel „a begei országos Intézetnek (...) működése nem szűnhet meg a nélkül, hogy a (...) bánáti megyékre a romladozó begei töltések végképp elhanyagolásával bekövetkező vízözönvész által (...) új károk ne háramoljanak”, kérte Fest intézkedését, hogy az átállások miatt megritkult személyzetet a legszükségesebb posztokon ki lehessen egészíteni (személyi javaslatokat is tett, azok köréből, akik a megelőző napokban segítségére voltak), valamint, mivel az intézet pénztára az ellenség kezébe jutott, a következő évi költségvetés rovására 1000 forintot kért a legsürgősebb kiadások fedezésére.⁴⁴

Asbóth — mint fentebb említettem — már korábban is be akart lépni a seregbe. Szándékát novemberben újabb okok is megerősítették. A bosszúvágýról már esett szó, ehhez csatlakozott egy másik, alapvetően egzisztenciális indok is: vagyonát

42 Az ütközetre nézve l. *Olchváry Ödön*: A magyar függetlenségi harc 1848–1849-ben a Délvidéken. Szabadka, 1902. 94. p.

43 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kfő, 91. t.

44 Uo. A minisztérium számvevősege elutasította a kérést, de a döntés idején, december 27-én már lényegében tárgytalan volt az ügy a szokott tempójú, azaz meglehetősen lassú ügyintézés miatt. (Az elutasítás egyik fő oka az volt, hogy Asbóth a hadseregben szolgál, mint százados — ennek híre előbb jutott el a számvevősegre, mint a kérelem.) MOL KKM Középfőnöki 1848: 356. kfő, 108. t.

elkobozták, állása gyakorlatilag megszűnt, béga-csatornai igazgató mérnöki működési területének nagy részén elfogatóparancs volt érvényben ellene, a magyar csapatok által ellenőrzött területen is teljesen bizonytalan volt a helyzet a hadi események miatt, és ilyen körülmények között a minisztérium sem lehetett hajlandó pénzt kiadni.⁴⁵ A sereg gyakorlatilag az egyetlen megélhetési lehetőséget jelentette számára.⁴⁶

Asbóth a november 26-a utáni pár napban végiggondolhatta helyzetét, és végül döntött. Vetter Antal december 2-i, Nagybecskercen kelt felterjesztéséből tudjuk, hogy Asbóth „beadmányában (...) hivatali állásából a honvéd-tábori karhoz leendő áttétele iránt esedezik”. Vetter támogatta Asbóth kérését: „A folyamodó Bánátban mint szilárd jellemű, elszánt, jó hazafi, és mint eszméletileg művelt, és gyakorlatilag tapasztalt mérnök ismeretes; — én pedig rövid ittléte s oldalam melletti alkalmazása alatt benne mind azon tulajdonokat és ismereteket feltaláltam, melyeket egy hadi mérnöktől igényelhetni”. Vetter megemlítette, hogy Asbóth nem sokkal korábban „a Temesvári vár, annak külvárosai és környéke hű rajzát készíté el, mely a vár megtámadására nézve valódi kincsnek tekinthető.”⁴⁷ A hadügyminisztériumban december 9-én nevezték ki Asbóthot, Vetter kérésének megfelelően tábori századossá, december 1-jei hatállyal.⁴⁸

45 A minisztérium számvevősege már november 15-én úgy döntött, hogy a „Temesvári jelen körülményeknél fogva oda semmi pénz utalványozások nem történhetnek.” (Uo. 223. t.)

46 Fest december 7-én saját helyettesének — főmérnöki segédnek — javasolta minisztériumi osztálya 1849. évre vonatkozó létszám-előterjesztésében: MOL KKM Csatornai 1848:186. Asbóth erről azonban nem vagy már csak katonaként értesült.

47 MOL HM Ált. 1848:10886. Asbóth kérelme, amit Vetter mellékelte felterjesztéséhez, nem maradt fenn.

48 Uo., valamint Közlöny, 1848. 184. sz. és Kossuth Hírlapja, 1848. 142. sz., illetve MNM UDgy. 1966. 13. 2. 2. alatt található a kinevezési iratnak a Bánságba küldött tisztázata. Utóbbi közli: *Hermann Róbert*: 1848–1849-es dokumentumok a Magyar Nemzeti Múzeum Újkori Dokumentumgyűjteményében. In: *Folia Historica*, 13. Bp., 1987. 123–146. p. A vonatkozó szakirodalom és források nagy része szerint egyébként Asbóth nem szolgált korábban a cs. kir. hadseregben, de *Lendvai M.*: i. m. — és vélhetően ennek nyomán *Bona Gábor*: *Az 1848/49-es honvédsereg Zala megyei születésű tisztjei*. In: *A szabadságharc zalai honvédei 1848–1849*. Szerk.: Molnár András. Zalaegerszeg, 1992. (Zalai Gyűjtemény 33.) — szerint néhány évig hadfi volt selmecbányai és késmárki tanulmányait követően, de még mérnöki szigorlata előtt. *Bona Gábor*: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–1849*. Bp., 1983. (a továbbiakban: *Bona*, 1983) még nem említi, hogy Asbóth korábban katona lett volna. A *Hazánk 's a Külföld* 1866. 44. száma szerint katona akart lenni, mint Lajos bátyja, de anyja kérésére inkább mérnök lett. Asbóth maga is csak annyit írt folyamodványában, hogy járatos a fegyverforgatásban, pedig bizonyosan említette volna katonai múltját, ha lett

Ami a térképet illeti: Asbóth október 16-án, Temesváron kelt jelentése szerint „a Temesvári külvárosok és környékének erődítése célba vétetvén, az ebbeli külmérések és rajzmunkáknál” a Béga személyzetét, valamint Vukassovics György és Halden József mérnököket is alkalmazta.⁴⁹ Finom túlzás tehát Asbóth részéről, hogy a térképet egymaga rajzolta, bár a munkálatokat nyilván ő vezette. Egyébként Halden, aki október 25-én, Budán hívta fel az Országos Honvédelmi Bizottmány (= OHB) figyelmét az akkor még Temesváron lévő térképre, jelentésében szintén magának tulajdonította a térkép készítésének érdemét. Az OHB Halden jelentése nyomán utasította a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztériumot a szükséges intézkedések megtételére. A minisztérium Vukovicsra bízta az ügyet, de mivel Asbóth magával hozta a térképet, ebben az ügyben különösebb intézkedésekre már nem volt szükség.⁵⁰

Asbóth a harci cselekményekben először december 5-én vett részt, a tomasevaci szerb hídfő elleni támadásban. A terv a következő volt: a magyar csapatok — összesen mintegy 10 000 fő — három nagyobb oszlopra válnak. A főoszlop Orlovátra tart, feladata a falunál hidat verni, majd a csapat egyik része a Temesen átkelve hátulról támadja meg az ellenséget, másik fele a folyó jobb partján maradva a hídfő bal oldalára támad. Asbóthnak mint mérnöknek a feladata adott volt: a hídpítési munkálatok irányítása. Fontos volt, hogy a híd időre készüljön el, mert a két másik hadoszlop közül az egyik a hídfőt szemből, a másik jobbról támadta, így a csapatok együttműködésének döntő szerepe volt: ha a híd nem készül el időre, akkor a főoszlop kiesik az együttes támadásból, és ez az egész akció kudarcát hozhatja magával.

A híd építéséhez hajnali öt órakor fogtak hozzá és hétre kellett volna elkészülnie, ám elkéstek vele. Asbóth nem volt hídpítő mérnök, legalábbis komoly gyakorlata nem volt ezen a téren, ráadásul a hídpítéshez szükséges anyag is hiányos volt, így a híd csak délelőtt 11-12 órára lett készen.⁵¹ A híd megépítése persze önmagában

volna ilyen.

49 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kő, 81. t. A jelentés szerint a mérések még szeptember vége előtt megkezdődtek.

50 MOL KKM Közlekedési 1848: 17. kő, 71. t. A térképet később Asbóth átadta az illetékeseknek (MOL OHB 1849:8107., jún. 13.). Egyébként az, hogy a térképet is magával hozta Asbóth menekülésekor, valószínűsíti, hogy készült a szükösre, hiszen a térképet már korábban el kellett hoznia a hivatalból.

51 *Olcsváry Ö.*: i. m. 101. p. Klapka 1849. június 7-én, Komáromban kelt, Asbóthnak a 3. osztályú érdemjellel való kiüntetését javasoló felterjesztésében (MOL HM Ált. 1849:18937.) két órát írt ugyan, de ez vélhetően egyszerű elírás lehet hét óra helyett.

is komoly fegyvertény volt, hiszen „folytonos ellenséges tüzelés közt”⁵² kellett hidat verni. Megemlékezett Asbóthnak erről a munkájáról Kossuth is 1853-ban, Asbóth számára írt bizonyítványában: „a tomasováczí elsánczolt szerb tábor ellen a heves és folytonos ágyú- és puskatüzelés közepette az ellen szemeláttára hét óra alatt hidat vert a Temesen”.⁵³

A híd késői elkészülte miatt a másik két oszlop hídfő elleni akciója is késett. Végül dél felé Kiss Ernő megelégtelt a várakozást és megindította a támadást. Ám mind a tüzérség, mind a gyalogság kísérletei — három egymás utáni roham — eredménytelenek maradtak. A Temesen átkelő, Tomasevacot hátulról megtámadó csapat már csak akkor nyomult be a faluba, amikor a túloldalalon, a hídfőnél már befejeződtek a harcok, így hamarosan nekik is vissza kellett vonulniuk.

A támadás kudarcot vallott. Ebben tagadhatatlanul komoly szerepe volt a híd késői elkészültének, de nem lehet egyedül ezt — és ezen keresztül Asbóthot — felelőssé tenni a sikertelenségért, ehhez más okok is hozzájárultak: az emberek engedetlensége — erre példát már előbb is láttunk a bihari nemzetőrökkel kapcsolatban —, fegyelmetlensége, a tisztek nemtörődömsége. Kiss Ernő és Vetter Antal tábornokok vetélkedései sem hatottak pozitívan a bánásági csapatokra: „Végül az egész expedíció (...) a rögtönzés bélyegét viseli magán” — írta a Kossuth Hírlapja.⁵⁴ Rüstow szerint „előre meg lehetett mondani, hogy a hadoszlopok nem fognak összeműködni.”⁵⁵

A bánásági harcok kapcsán többet nem bukkan fel Asbóth neve. Nem tudni pontosan, hogyan és mikor jutott Debrecenbe. Az OHB már december 20-án felrendelte,⁵⁶ ennek ellenére könnyen lehet, hogy csak a Bánáságból kivont csapatokkal

52 MOL HM Ált. 1849:18937.

53 Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez 1849–1866. Az Asbóth-család irataiból. Szerk.: Asbóth János. Pest, 1871. 107. p. (a továbbiakban: Adalékok). Az irat angol nyelvű eredetije: MNM UDgy. 1966. 13. 3. 7. Egyébként mivel ez a bizonyítvány az események után négy évvel keletkezett, és nyilvánvalóan határozott célja volt Asbóth szabadságharc alatti mérnöki tevékenységének, illetve képességeinek kidomborítása — hiszen Asbóthnak ajánlólevélként volt szüksége rá az Egyesült Államokban —, több helyen is kritikával kell fogadnunk Kossuth szavait.

54 1848. 144. sz. Az ütközetre vonatkozó egyéb adatok: Közlöny, 1848. 186. és 187. sz., Pesti Hírlap, 1848. 237., 238. és 240. sz., Kossuth Hírlapja, 1848. 143. sz.

55 Rüstow, F. Wilhelm: Az 1848–1849-diki magyar hadjárat története. I–II. köt. Pest, 1866., I. köt. 85. p.

56 Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottság élén. Szerk.: Barta István. I. Bp., 1952. (Kossuth Lajos összes munkái XIII.) 823. p.

együtt érkezett a városba. Első adatunk ott-tartózkodására ugyanis Hunfalvy Pál naplójának január 27-i bejegyzése. Hunfalvy itt a bánsági csapatok érkezéséről ír, majd Asbóthtal folytatott beszélgetését részletezi, amelyben Asbóth élesen kritizálta a bánsági hadtest vezetéséről már január elején leváltott Kiss Ernőt: „Asbóth Sándorral beszéltem (...) Ő Kiss-et árulónak mondja (...) mert ha másként dolgozik, a Bánát kezünkben marad.”⁵⁷

Január 31-én Asbóth új beosztást kapott: „a komáromi Vár erődítési igazgatóságával”⁵⁸ bízták meg. Parancsa azonnali indulásra kötelezte, ám egyelőre maradni volt kénytelen, ugyanis anyagi ügyeit kellett rendeznie, hiszen vagyoni helyzete semmit sem javult november, vagyonának elvesztése óta. Másrészt új megbízatása és maga a Komáromba való eljutás is terheket rótt rá.

Ezért február 1-jén a közlekedési minisztériumhoz fordult, hogy még a Béga csatornai mérnöki működése idejéből neki járó, de eddig ki nem fizetett illetményét utalják ki: „kérem a mélyen tisztelt ministeriumot: miszerint (...) hivatali illetményeimnek (...) kifizettetését elrendelni kegyesen méltóztatnék”.⁵⁹ Ám, mivel ugyanebben az ügyben már előző évben beadott kérelme és az ahhoz csatolt számadások⁶⁰ Pesten maradtak, így ebben az időben hozzáférhetetlenek voltak, a pénzügyminisztérium nem volt hajlandó kifizetni, legfeljebb az ügyben intézkedő Kovács Lajos közlekedési minisztériumi osztályfőnök felelősségére adtak volna előleget az összegből.⁶¹ Kovács nem volt hajlandó a felelősséget elvállalni,⁶² ezért a pénzügyminisztérium vezetője, Duschek Ferenc úgy döntött, hogy csak „felsőbb jóváhagyás” esetén hajlandó elrendelni az előleg kifizetését.⁶³ Ezért Asbóth február 3-án, Kossuth engedélyét kikérve⁶⁴ a Honvédelmi Bizottmányhoz fordult.⁶⁵ Február 4-én parancsa értelmében útnak indult⁶⁶ — nyilván arra számított, hogy majd

57 *Hunfalvy Pál*: Napló 1848–1849. S. a. r.: Urbán Aladár. h. n., 1986. 177. p.

58 Stein Miksa báró alezredes utasítása Asbóth Sándorhoz, MOL Asbóth-ir.

59 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 6. t.

60 Ezek nem maradtak fenn.

61 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 2. t., ill. eredeti fogalmazványa: MOL PM Pénztári 1849:1311.

62 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 1. t.

63 Uo. 5. t., ill. eredeti fogalmazványa: MOL PM Pénztári 1849:1361.

64 MOL OHB 1849:1941.

65 Uo. 1849:1445. Ennek melléklete a KKM-hoz benyújtott kérvényének (MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 6. t.), valamint Kovács levelének (MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 1. t.) másolata.

utána küldik Komáromba az őt megillető összeg kifizetéséről szóló engedélyt, ügyét ugyanis eddig még nem rendezték: az OHB csak 7-én intézkedett.⁶⁷

Asbóth indulása után hamarosan megállni kényszerült az ellenség — minden bizonnyal Schlik hadtestének — hadmozdulatai miatt, és február 8–13. között a tiszafüredi híderődítési munkálatokban vett részt.⁶⁸ Közreműködésére Kossuth is emlékszik 1853. évi, már idézett bizonyítványában: „ő volt az, ki (...) a tiszafüredi erődítéseket tervezte.”⁶⁹ Közben újra illetményei kifizetésén fáradozott: az OHB február 7-i döntése alapján 1000 forint előleget kapott, azzal a feltétellel, hogy olyan nyugtatványt ad a pénz felvételekor, miszerint amennyiben Pest bevétele után követelése jogtalanak bizonyulnának, ezen összeget is vissza köteles fizetni.⁷⁰ Duschek 8-án értesítette a döntésről és az összeg utalványozásáról a közlekedési minisztériumot,⁷¹ amely 9-én üzent Asbóth Lajos alezredesnek, akit öccse valószínűleg még elutazása előtt megbízott ügyének vitelével, hogy az összeget átveheti a pénzügyminisztérium pénztáránál.⁷² Asbóth Tiszafüreden mindezt nem tudta, és ezért 9-én ismét Kossuthhoz írt kérvényt,⁷³ hogy megkaphassa pénzét.

Az ügy ezután még tovább bonyolódott: bár Asbóth Lajos megkapta a közlekedési minisztérium értesítését, mégsem ment be Debrecenbe felvenni a pénzt — valószínűleg a kápolnai csata előtti készülődések miatt nem tudott elszabadulni saját csapataitól. Csak március 1-jén tudott Debrecenbe eljutni. Ám még mindig nem fizették ki neki az összeget, mert a pénzügyminisztériumnak nem volt hivatalosan tudomása megbízásáról, és az általa szerkesztett nyugtatvány sem felelt meg az OHB feltételeinek.⁷⁴ A közlekedési minisztérium március 13-án értesítette a pénzügyminisztériumot, hogy Asbóth Lajos tényleg meg van bízva az összeg felvé-

66 Asbóth Sándor Egerben, 1849. április 4-én kelt jelentése Klapka György tábornokhoz, MOL Asbóth-ír.

67 MOL OHB 1849:1445.

68 Asbóth Sándor jelentése Klapka György tábornokhoz, MOL Asbóth-ír.

69 Adalékok, 107. p.

70 MOL OHB 1849:1445.

71 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 4. t., ill. eredeti fogalmazványa: MOL PM Pénztári 1849:1524.

72 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 6. t.

73 MOL OHB 1849:1941. A kérvényt Asbóth Lajos öccse kérését támogató kérvénnyel (uo.) továbbította 10-én.

74 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 7. t., ill. eredeti fogalmazványa: MOL PM Pénztári 1849:2368.

telével.⁷⁵ Hogy Asbóth mindezen viszontagságok után megkapta-e egyáltalán a pénzt — nem tudni.

Február 18-tól Asbóth részt vett a kápolnai csatát megelőző erődítési munkálatokban: „az Baktai szoros elzárása és erődítésével megbiztatván, a mellett legbuzgóbban fáradozott, s azt legnagyobb megelégedésemre el is készítette” — írta Klapka György március 19-én, Törökszentmiklóson kelt bizonyítványában.⁷⁶ Hogyan került Asbóth a felső-tiszai hadtesthez (a későbbi 1. hadtesthez), Eger környékére? Erről csak annyit írt jelentésében, hogy 13-áig a tiszafüredi híd erődítésénél dolgozott, majd 26-áig a baktai szoros megerősítését irányította.⁷⁷ Klapka bizonyítványa szerint viszont csak 18-tól alkalmazták itt. Valószínűleg miután a tiszafüredi híderődítési munkálatok befejeződtek, ismét útnak indult.⁷⁸ Második kísérleténél sem jutott messzire: „az ellenség éppen egész erejét Gyöngyös és Pétervására körül összevonta, és ezen okból útját veszedelem nélkül nem folytathatta”⁷⁹, és így Klapka felső-tiszai hadtestéhez volt kénytelen csatlakozni. Valószínű, hogy az ellenségnek azon mozdulatai, melyekről Klapka írt, nem azonosak azokkal, melyek miatt pár nappal korábban egyszer már félbe kellett szakítania útját Asbóthnak: a Klapka által leírt osztrák hadműveletek a térségben ugyanis csak erre az időre

75 MOL KKM Vízszabályozási 1849: 17. kfő, 8. t.

76 Klapka György bizonyítványa Asbóth Sándor számára, MOL Asbóth-ir. Asbóth Klapkával még a Bánságban ismerkedett meg: MOL HM Ált. 1849:18937. MOL OHB 1849:3292. („A helyben létező főútsz. Urakról kimutatás”) szerint Asbóth 19-én Debrecenben volt, ez azonban tévedésen alapulhat.

77 MOL Asbóth-ir. Kossuth ugyanakkor Asbóth számára írt bizonyítványában a következőt írta: „a kápolnai csata előtt a baddai és szarvaskői utakat megerősítette” (Adalékok, 107. p. A bizonyítványban szereplő Babda nyilván Baktát jelent, Kossuth rosszul emlékezett a falu nevére vagy elírta azt.) A két egykorú forrás, Asbóth jelentése, valamint Klapka bizonyítványa azonban nem említi, hogy Asbóth dolgozott volna a szarvaskői út megerősítésénél.

78 Asbóth Lajos február 10-i, öccse kérését támogató folyamodványa szerint (MOL OHB 1849:1941.): „A most folyamatban lévő T: Füredi híderődítési munkálatok tekintetéből testvér ötsémet, mint gyakorlatilag beavatott szakértőt még néhány napig itt Füreden vissza tartóztatni szükségesnek” tartják. Valószínűleg 13-ra elkészültek a híddal, így Asbóthra itt már nem volt szükség, és ezért újra elindulhatott.

79 Klapka id. bizonyítványa. Valójában nem Windisch-Grätz egész haderejéről van szó, hanem a Colloredo-dandárőr, amelyet azzal a feladattal küldött február 12-én a tábornagy Gyöngyösre, hogy kipuholja a magyar főcsereg mozgását, valamint összeköttetést teremtsen Pétervásárán keresztül Schlik hadtestével, amely már korábban is a térségben tartózkodott. A Schlik hadteste mellett megjelenő új csapatok persze valóban kelthették azt a képzetet, hogy akár az egész ellenséges erő vagy annak jó része érkezett a térségbe. Vö.: *Borus József*: Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata. Bp., 1975. 150–151. p.

vonatkoztathatók, február elejére nem, a bizonyítványból ráadásul egyértelműen kiderül, hogy az osztrák csapatok hadműveletei közvetlen okozói voltak Asbóth hozzá csatlakozásának. Nyilván arról van szó, hogy Asbóth többször is elindult Komárom felé, de hiába választott az első kudarc után új útvonalat, újból nem tudott továbbjutni az ellenség miatt. Klapka bizonyítványában pedig azért szerepel csak az egyik út, a második, mert először más irányban próbálkozott Asbóth, nem az ő vonalain keresztül. Ezt erősíti meg Asbóth tiszafüredi közreműködése is: Klapka azért nem emlékszik rá, mert nem az ő működési területén történt. Asbóth jelentésében — amelyhez mellékelte Klapka bizonyítványát — pedig azért van csak az első út leírva, mert Klapka a második kísérletről már amúgy is tudott.

Február vége Dembiński félresikerült támadó hadműveletének, a kápolnai csatának és az azt követő visszavonulásnak jegyében telt el. Kétszer ütközött meg a magyar sereg az osztrákokkal: a kápolnai csatában, február 26–27-én, és a kisebb jelentőségű mezőkövesdi lovassági ütközetben 28-án. Asbóth az összecsapásokban Klapka mellett volt: „a Szalóki és Kövesdi csatákban is oldalam mellett részt vett” — írta Klapka.⁸⁰

Asbóthtal kapcsolatban elsősorban a mezőkövesdi ütközetből vannak forrásaink. Mielőtt azonban rátérnénk ezek tárgyalására, előbb a nap eseményeit kell röviden vázolni. A kápolnai csata második, vereséggel végződő napja után Dembiński elrendelte a magyar sereg visszavonulását Mezőkövesd felé.⁸¹ Ez másnap, 28-án reggel kezdődött meg, a visszavonulást Kmety György hadosztálya biztosította. A magyar csapatokat Deym gróf vezérőrnagy 7 századnyi veresből és 9 lovassági ágyúból álló lovasdandárja követte. Ez a dandár valamivel dél után váratlanul rátámadt Kmety hadosztályára és „egy részét egészen meglepett táborunkig visszavetette.”⁸² A hirtelen támadt zűrzavar azonban nem tartott sokáig, a Miklós-huszárezred⁸³ egyik osztálya Görgey Kornél őrnagy vezetésével megtámadta Deym dandárját, amely rövid közelharc után sietve Szihalom vonaláig vonult vissza, és közben több ágyút is elhagyott, mert azok megrekedtek egy árokban. A magyar huszárok a jobb oldalukon feltűnő és máris ágyúzni kezdő Montenuovodandár miatt abbahagyták az ellenség üldözését, visszafordultak a tábor irányába,

80 Klapka id. bizonyítványa, MOL Asbóth-ir. A „Szalóki” ütközet a kápolnai csata egyik mellék-összecsapása volt.

81 *Borus J.*: i. m. 279. p.

82 *Görgey Artúr*: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. I–II. köt. S. a. r.: Katona Tamás. Bp., 1988. I. köt. 392. p.

83 A cs. kir. 9. huszárezred Miklós orosz cár nevét viselte.

a vértések által otthagytott ágyúkat pedig magukkal vitték. Az ütközet előtt ebédelni készülő Dembiński már csak akkor érkezett meg, mikor a huszárok éppen visszaérkeztek,⁸⁴ és noha a magyar sereg a huszárok sikerén felbuzdulva önkéntelenül megindult az ellenség vonalai felé, megállította őket, mivel úgy vélte, csapatai nincsenek olyan állapotban — sem erkölcsileg, sem fizikailag —, hogy egy újabb csatát vívjanak.⁸⁵

Valamivel ezen események után vett észre Asbóth egy meggondolatlanul előrenyomult tisztet, akit vértések támadtak meg. A Hunyadi-huszárok egyik közelálló századához ugratott és felhívta őket a tiszt megmentésére. A századparancsnok, Balla kapitány engedélyével heten tartottak vele „és az ellenséges sereg előtt a már négy vasas által meglámadt tisztet”⁸⁶ megmentették. (Talán nem alaptalan azon feltevésünk, hogy ez a tiszt „a jeles Mezey őrnagy, ki fején egy veszélytelen sebet kapott, miután még gyalog is védte magát, több vasas ellen.”⁸⁷)

Ekkor vettek észre egy árokba borult hatfontos ágyút, amit nyilván a Miklós-huszárok hagytak ott, mert a Montenuovo-dandár miatt már nem volt idejük kihúzni onnan. Kissé visszavonulva Asbóth maradásra szólította fel a huszárokat, majd a magyar sereghez ment segítségért. Kisvártatva két szekeréssel tért vissza, és az ágyút — gyakorlatilag az ellenség orra előtt — jó másfél órányi munka után az árokból kivontatták és a magyar arcvonalhoz szállították.⁸⁸

Az esetre nem ez az egyetlen bizonyítékunk. Görgey Artúr is emlékszik a jelenetre: „Az ellenség Szihalom vonalára visszavetve, nagy önuralommal szemlélte, hogyan bajlódik néhány huszárunk a 9. huszárezred által az ellenségtől elvett félüteg ágyúi körül, hogyan mozdítják ki helyükből a lövegeket, hogyan viszik hátra másfél ágyúlövésnyire levő arcvonalunk felé.”⁸⁹ Görgey leírása nagyon hasonlít a Hunyadi-huszárok bizonyítványára, bár feltűnő, hogy nem egy, hanem több ágyúról beszél. Jobban átgondolva a nap eseményeit azonban megérthetjük ennek okát:

84 Dembinski Magyarországon. S. a. r.: Danzer F. Alfonsz. Bp., 1874. 153. p.

85 *Borus J.*: i. m. 283. p. A két sereg ezután estig farkasszemet nézett egymással, de újabb összeütközés nem történt.

86 Balla kapitány és a 13. huszárezred hét közvitézének bizonyítványa Asbóth Sándor tábornokari százados számára, MOL Asbóth-ir.

87 Szemere Bertalan jelentése az OHB-nak, február 28. (Közlöny, 1849. márc. 2., újra megjelent: *Szemere Bertalan: Politikai jellemrajzok a magyar szabadságharcból. Okmánytár.* S. a. r.: Hermann Róbert–Pelyach István. Ford.: Kurucz György. h. n., 1990. 403–404. p.) Mezey valójában hosszú ideig harcceptelen volt sebesülése miatt.

88 Balla id. jelentése. Az esetet Klapka is megerősítette id. bizonyítványában.

89 *Görgey A.*: i. m. I. köt. 393. p.

Görgey összetéveszti ezt az egy ágyút azokkal, melyeket rögtön a sikeres roham után hoztak vissza a Miklós-huszárok, a két esemény összemosódott az emlékezetében.⁹⁰ Ezt támasztja alá Dembiński is, aki a táborba érkezéséről ezt írja: „egy huszár-csoportra találtam, mely öröm-ujjongva és győzelmesen az ellenségtől elvett három ágyút kísért.”⁹¹ Ezen ágyúkról már csak ezért sem lehet szó, hiszen Balla kapitány is „másfél órányi vitészséges fáradság”-ról ír.

Egyetlen részletkérdést kell még tisztázni: hány ágyút szereztek összesen a magyarok Mezőkövesden az ellenségtől? A Winterfeldzug erről a következőt írja: „három lovassági ágyú, melyek nem tudtak egy árokból eléggé gyorsan előjönni, az ellenség kezébe kerültek”.⁹² Szemere Bertalan kormánybiztos aznapi, idézett jelentésében ugyanakkor — némileg pontatlanul — ezt írja: „elfoglaltunk 4 darab lovagágyút lovastul.”⁹³ Gáspár András ezredes Hernádnémetin, március 15-én kelt jelentésében három ágyúról ír, két, lovakkal, fogatolva behozott, illetve egy fogatolás nélküli, feldőlt ágyúról, mely később érkezett be.⁹⁴ Ez utóbbi lehetne az Asbóth által megszerzett ágyú is, de Gáspár jelentését mint a Miklós-huszárok parancsnoka írta, Asbóth segítőtársai pedig Hunyadi-huszárok voltak, így valószínű, hogy összesen négy ágyúról beszélhetünk. E mellett szól a Dembińskitől imént idézett pár sor is, hiszen ő táborba érkezésekor három ágyút látott, Asbóthék pedig jóval később hozták be a maguk ágyúját. Görgey Artúr — mint láttuk — egy félütegni ágyúra emlékszik: itt az a probléma, hogy a magyar seregben egy üteg nyolc, az osztrákban pedig hat ágyúból állt. Ám néhány oldallal később már pontosít: három ágyút említ.⁹⁵ Csakhogy az ő emlékezetében — már írtunk róla — összekapcsolódik a két mozzanat, így a nála olvasható három ágyú is valójában négy megszerzett ágyú mellett szól.

Az is elképzelhető, hogy az ágyúk száma körüli pontatlanságok oka az, hogy közülük egy nem megszerzett, hanem visszaszerzett ágyú volt, és ezért az osztrákok

90 Nem esoda egyébként, hogy Görgey kissé keveri a történeteket, hiszen több, mint egy évvel az események után diktálta tollba öccsének visszaemlékezéseit, ráadásul — Dembińskizhez hasonlóan — kévsé érkezett az ütközet színhelyére, és mindjárt dolga is akadt: egy túlságosan ijedt lövegparancsnokot kellett jobb belátásra bírnia. Vö.: *Görgey A.*: i. m. I. köt. 392–393. p.

91 Dembinski Magyarországon i. m. 153. p.

92 [*Nobil, Joham*]: *Der Winterfeldzug 1848–1849 in Ungarn unter dem Oberkommando des Feldmarschalls Fürsten zu Windisch-Grätz.* Wien, 1851. 320. p. (a továbbiakban: Winterfeldzug).

93 Szemere Bertalan id. jelentése.

94 MOL HM Ált. 1849:23268.

95 *Görgey A.*: i. m. I. köt. 401. p.

ezt nem is tartották számon. Görgey Artúr szerint ez az ágyú az volt, amelyet Guyon Iglón vesztett el a február másodikáról harmadikára virradó éjszaka.⁹⁶ Görgey István is egy ilyen ágyúra emlékszik: „Az országúttól jobbra ott állt a 4 elfoglalt osztrák ágyú — közölük azonban az egyiknek a vetágúynak laffettája vörös-fehérvörösre festve.”⁹⁷ Ezt erősíti meg, hogy az iglói rajtaütés Deym egyik osztagának műve volt. Persze itt sem teljesen tiszta a kép: a Winterfeldzug szerint az osztrákok által elvesztett ágyúk közül kettő volt korábban magyar ágyú, és ezeket Kassán vették el a magyaroktól.⁹⁸

Március 1-jén Görgey felszólította Asbóthot, csatlakozzon kíséretéhez.⁹⁹ Ennek oka lehetett Asbóth előző napi tette, amely nyilván kivívta Görgey elismerését is, de ugyanígy az sem lehetetlen, hogy Asbóth mérnöki képességeire volt szüksége. A következő napokat így Asbóth a tábornok kíséretében töltötte, Görgey társaságában érkezett Tiszafüredre is. Március 5-én Vetter a táborba jött a Dembiński leváltása miatt idesiető Kossuthal. Úgy ítélte meg, hogy most már nincs szükség a főszeregnél Asbóthra, és Debrecenbe küldte, hogy tisztázzák, mi legyen vele: maradjon-e a főszeregnél vagy induljon újra a komáromi várba.¹⁰⁰

Debrecenben — ahova Asbóth március 9-én érkezett, Görgeyt kísérve¹⁰¹ — Vetter Stein alezredeshez utasította, aki kötelezte, hogy azonnal induljon eredeti rendeltetési helyére, Komáromba. Asbóthot erősen felzaklatta a parancs, legalábbis erre következtethetünk Hunfalvy naplójából, ki leírja aznapi beszélgetésüket: „Hogy vagytok ott? kérdém. — Lehető rosszul felelt, mert mit csináltatok ti itt? Vetter áruló lesz, tudja azt a sereg, tudja különösen *Steinről*, kit már Vetter a komáromi várnak parancsolójává nevezett ki.”¹⁰² Asbóth lesújtó véleménye felette-seiről minden bizonnyal parancsaik következménye: rossz tapasztalatai után nem akart ismét elindulni erre a veszélyes útra.¹⁰³

96 Uo. 325., valamint 393–394. p.

97 *Görgey István: 1848 és 1849-ből. Élmények és benyomások. Okiratok és ezek magyarázata. Tanulmányok és történeti kritika. I–III. köt. Bp., 1885–1888. Idézett hely: I. köt. 278. p.*

98 Winterfeldzug, 320. p.

99 Asbóth id. jelentése, ápr. 4., Eger. A következő napok eseményeiről elsősorban innen tudunk.

100 Uo.

101 *Hunfalvy P.*: i. m. 222. p.

102 Uo.

103 Fontosnak tartom megjegyezni: minden bizonnyal nem jellemgyengeségből fakad, hogy Asbóth Hunfalvyval folytatott beszélgetéseiben rendszerint árulónak nevezett valakit. Úgy vélem, ez sokkal inkább következik a kor meglehetősen zaklatott, minden probléma miatt bűnbakot

Beszélgétése Hunfalvyval így folytatódott: „Meg akartam már kétszer Kossuthot figyelmeztetni, de nem tudok hozzá jutni. — Most elmentek onnan az emberek, Görgey nála van, mondám, menj oda, s beszélj. — Ha fejembe kerül is, beszélek.”¹⁰⁴ Nyilván nem annyira figyelmeztetni akarta Kossuthot, mint inkább engedélyt kérni tőle, hogy maradhasson a főszeregnél.

Hogy végül is elment-e Kossuthhoz, bejutott-e hozzá, nem tudjuk. Ha be is jutott, sikert nem ért el: jelentése szerint 11-én újra elindult. Ezúttal Törökszentmiklós felé próbálkozott — ám ezúttal sem tudott továbbhaladni az ellenség miatt. (Klapka idézett bizonyítványából kiindulva biztosnak mondhatjuk, hogy Asbóth 19-én Törökszentmiklóson tartózkodott.) Kénytelen volt észak felé fordulni: Jászberényen és Hatvanon, Vácen keresztül akart átjutni az ellenség csapatain. Tiszaroffnál átkelt a Tiszán, de Jászkiséren újra kellemetlen hírt kapott az ellenség mozgásáról, s Hevesen át¹⁰⁵ kellett útját folytatnia a Mátra irányába. Kerecsendre, Görgey főhadiszállására március 22-e és 26-a között érkezett (Görgeynek két, Kerecsenden, 22-én kelt levele is ismert,¹⁰⁶ 26-án pedig már Tiszafüredre ment). Asbóth itt azt a tanácsot kapta a tábornoktól, hogy Egerbe, majd onnan Balassagyarmatra menjen, és onnan próbáljon Komárom felé továbbhaladni. Tovább is indult, de Egerben megbetegedett: reumás láz vette le lábáról, így útját ismét meg kellett szakítania. Jelentésében javasolta, hogy addig is, míg megérkezik Komáromba, bízzanak meg valaki mást a vár crődítési igazgatóságával, aki amúgy is már ott tartózkodik.

Jelentése készítésekor (április 4-én) még beteg volt. Felgyógyulása után újból csatlakozott Klapkához, hogy annak oldalán végre eljusson rendeltetési helyére — csatlakozásának időpontját nem ismerjük, így nem tudjuk azt sem, mikortól vett részt a tavaszi hadjáratban. Valószínűleg a tavaszi hadjárat első fele alatt még lábadozott, és csak jókora késéssel indult a Vác irányába továbbhaladó magyar csapatok, köztük Klapka hadteste után.

A magyar hadsereg április 16-án a Garamhoz érve komoly gondokkal találta szemben magát: a kálnai hidat az ellenség szétrombolta és eltávolított a környékről vagy elpusztított minden anyagot, amely alkalmas hídverésre. A magyarok csupán egy hídszerkezetet hoztak magukkal, amely ráadásul nem is volt elég hosszú a

kereső közhangulatából. Egyébiránt mind Vetter, mind Stein az egész hadsereg körében népszerűtlen volt.

104 *Hunfalvy P.*: i. m. 222. p.

105 Itt Heves településéről van szó, nem a megyéről.

106 *Görgey I.*: i. m. II. köt. 45–47. p.

megáradt folyó áthidalásához. Ezenkívül mindhárom hadtestnek saját hídra volt szüksége: a jobbszáron lévő 3. hadtestnek Óbarnál, középen az 1. hadtestnek Szecsenél, Kálnával szemben, a 7. hadtestnek pedig Zsemlérnél.¹⁰⁷

Görgey rögvest intézkedett: parancsot adott, hogy bontsák le a Léván és környékén levő nagyobb épületek tetőszerkezetét, és kutassanak fel minden, a hídépítésnél használható mesterembert, ácsokat, hajósokat, még halászokat is.¹⁰⁸ A legalkalmasabb pont a hídverésre a három közül a folyó mentén legmagasabban fekvő óbarsi volt, és a tervek szerint is a 3. hadtestnek kellett átkelnie a folyón, hogy „a folyó jobb partján lefelé húzódva fedezze lejjebb”¹⁰⁹ a másik két hadtest átkelését, ezért a hídszerkezeten kívül minden, a környéken hirtelenjében fellelhető, hídépítéshez felhasználható anyagot Szodtfríed Ferdinánd alezredes, a főhadserg utász-kari parancsnokának kezébe adtak.¹¹⁰

Ennek ellenére mégsem ez, hanem a Szecse és Kálna közötti híd készült el elsőnek, igaz, a meglehetősen nehéz körülmények miatt ez is csak 17-ről 18-ra virradó éjszakán.¹¹¹ Vajon Asbóth építette-e a három közül elsőként elkészülő hidat? Ismét Kossuth bizonyítványához fordulva a következőket találjuk Asbóthról: „ő volt, ki minden különös előkészületek nélkül egy éjen át hidat vert a Garamon, mely 40,000 főnyi hadseregünket a nagysarlói dicső csata mezejére vezetete”.¹¹² Más forrás azonban nem erősíti meg Kossuth bizonyítványát. A híd az első hadtest, Klapka hadteste számára készült, és biztos, hogy Asbóth a napokban csatlakozott Klapkához, de első biztos adatot arra nézve, hogy Asbóth újból Klapka mellett van, Klapkának április 20-i, Asbóthhoz intézett parancsa szolgáltatja: „Azon 6 fontos lovas üteg, amely Fajkürtőre jövéen Csekébe volt rendelve, nem oda, — hanem Asbóth Kapitány úrral együtt rögtön Koltára induljon.”¹¹³ Így csak annyit mondhatunk: elképzelhető, hogy tényleg Asbóth építette a kálnai hidat.

Az imént idézett utasítás egyébként arról is tanúskodik, hogy Asbóth nemcsak hadmérnökként dolgozott, hanem általában különböző segédtszti feladatokat is ellátott Klapka mellett a tavaszi hadjárat végső szakaszában. A parancs hátoldalán ugyanis még különböző, rendszerint ceruzával, sebtében — talán lóháton — fel-

107 *Görgey A.*: i. m. II. köt. 27. p.

108 *Görgey I.*: i. m. II. köt. 164. p.

109 *Görgey A.*: i. m. II. köt. 27. p.

110 Uo.

111 Uo. 28. p.

112 Adalékok, 107. p.

113 Klapka parancsa Asbóth tábornokari századoshoz, 1849. ápr. 20., MOL Asbóth-ir.

jegyzett utasítások találhatóak. Például: „Görgey fővezér lakása Koltán (...)”¹¹⁴ házában. Damjanicsal [sic!] közlendő”. Található még itt többek között egy parancs, amely szerint minden zászlóalj adja át a javításra szoruló fegyvereket Vándorfy Miksa őrnagynak, az 1. hadtest tábori térparancsnokának (véltetően Asbóth feladata volt a parancs továbbítása), egyéb üzenetek, utasítások.

Április 22-én Asbóth végre megérkezett Komáromba: e napon „Damjanich és Klapka hadtestei a komáromi várnak a Vágnál levő hídfője előtt szálltak táborba.”¹¹⁵ Hogy volt-e köze Asbóthnak a Dunán a következő napokban épülő tutajhídhöz — erre nézve adatot, utalást nem találtam. Kossuth szerint Asbóth a komáromi csatában (április 26.) is kitüntette magát,¹¹⁶ de ezt más nem erősíti meg, Klapka sem említette meg külön kitüntetési felterjesztésében.¹¹⁷

Asbóth, miután végre megérkezett Komáromba, szerette volna hivatalát, melynek átvételéért annyit fáradt, elfoglalni. Ám ebben megakadályozta Thaly Zsigmond, aki időközben már megszerezte magának ezt a posztot, és igen jól érezte magát Komáromban.¹¹⁸ Ludvig János kormánybiztos a következőképpen emlékezett vissza Asbóth és Thaly találkozására, amelynek szemtanúja volt: Asbóth „Komáromba erődítési főmérnöknek volt kinevezve; de minthogy Asboth csak Görgey táborával érkezett Komáromba, e helyet Thaly Zsigmond (...) már brevi manu elfoglalta volt. Én éppen akkor érkeztem a várba s illetőleg a mérnöki casamattairodába, mikor Asboth sehogy sem tudta: miképpen értesse meg Thalyval, hogy ő ott a bureau-chef (...). Thaly nem tágított s egészen ignorálta az állítólagos betolakodót, reá sem nézett, s Guyon épen nem volt azon ember, ki hajlandó lett volna Görgey emberének helyet engedni.”¹¹⁹ Asbóth nem tudta, mit tegyen. Finoman szólva is nagy kitérőkkel, rengeteg nehézség árán, eljutott rendeltetési helyére, ahol

114 Olvashatatlan név.

115 *Görgey A.*: i. m. II. köt. 35. p.

116 Adalékok, 107. p.

117 MOL HM Ált. 1849:18937.

118 Puky Miklós komáromi kormánybiztos már február 14-i levelében azt javasolta az OHB-nak, hogy a már amúgy is a várban tartózkodó Thalyt „a komáromi vár erősítéshez mérnök őrnagynak kinevezni szíveskedjék, s a múltkor ajánlott Asbot százados urat (...) otfogni [sic!], s helyette itteni mérnök kari főhadnagy Baranyai Józsefet kapitánynak kinevezni.” (MOL OHB 1849:3600.) Lehet, hogy Puky később az OHB tudta nélkül kinevezte Thalyt. (Nem valószínű, hogy az OHB nevezte ki Thalyt, mert ebben az esetben Asbóthot nem kötelezték volna március 9-én, hogy ismét induljon Komáromba.)

119 A Hon, 1866. 66. sz.

viszont ebben a helyzetben nem volt semmi keresnivalója. Főmérnöki kinevezése teljesen hasznavhetetlennek bizonyult.

Ekkor történt Damjanich lábtörése: Kossuth meghívta Görgeyt hadügyminiszternek, Görgey azonban nem akarta a sereget elhagyni, ezért Damjanich elvállalta helyettesítését a hadügyminisztériumban. Ám még indulása előtt, április 28-án, utazókocsijának kipróbálása közben, „szerencsétlenül leugorva, összetörte a lábát, s egyszer és mindenkorra szolgálatképtelenné vált.”¹²⁰ Bármilyen furcsán hangzik is, e szerencsétlen esemény következtében került ki Asbóth kellemetlen helyzetéből.

A baleset után ugyanis Klapka ajánlkozott Görgey helyettesítésére, és ebbe a főparancsnok beleegyezett. Asbóth számára pedig kiút nyílt szorult helyzetéből: Klapkát kísérve visszamehetett Debrecenbe, és ismét hasznosíthatta magát. Április 30-án Görgey 442. számú napiparancsában — Asbóthot már őrnagyként említte — „a helyettes hadügyminiszter kíséretébe és mellette való szolgálattételre” vezényelte több más tisztársával együtt.¹²¹ Őrnagyi rangra való jelölésének fő oka alighanem az, hogy a tavaszi hadjáratban végképp felhívta magára a tábornok figyelmét mérnöki működésével. (Előléptetését — igaz, április 16-i hatállyal — csak május 20-án erősítette meg Kossuth.¹²²)

Még aznap el is indultak Debrecenbe. Pesten két napot töltöttek, és ötödikén érkeztek meg a kormány székhelyére.¹²³ Klapka hatodikán átvette a minisztérium vezetését. Asbóthot május 9-én kinevezte szárnysegédjéül.¹²⁴ Ugyanezen a napon Asbóth esküt is tett.¹²⁵

Asbóth májusi hadügyminisztériumi, szárnysegédi ténykedésének nem sok írásos nyoma maradt: mindössze néhány iraton találni a nevét. Ezek általában kisebb személyi ügyek, Asbóth ezekben rendszerint „megbízásból” intézkedik.¹²⁶

Májusban még egy esemény keltheti fel érdeklődésünket: Klapkának a békepárt képviselőivel való, néhány nappal Klapka Debrecenbe érkezése után történt talál-

120 *Görgey A.*: i. m. II. köt. 69. p.

121 *Görgey I.*: i. m. II. köt. 244. p.

122 MOL HM Ált. 1849:15319., ill. Közlöny, 1849. 113. sz.

123 *Hunfalvy P.*: i. m. 261. p.

124 MOL HM Ált. 1849:13075.

125 Uo. 1849:13069. Egyébként Asbóthnak május 25-én kifizették a Komáromba való eljutási kísérletei során felmerült költségeit: MOL HM Ált. 1849:16519.

126 Uo. 1849:14668., 14783., 15014., 15653., 16603.

kozója, mivel ennek létrejöttében Asbóthnak és bátyjának, Jánosnak is volt bizonyos szerepe.

Asbóth megérkezése után találkozott bátyjával, aki elbeszélte neki a Habsburgok trónfosztásának körülményeit. Ezt Asbóth továbbadta Klapkának, akit a hír arra indított, hogy megbeszélésre jöjjön össze a békepárt vezetőivel.¹²⁷

Klapka megbízta Asbóth Jánost, hogy közvetítsen az ügyben. János elment Hunfalvyhoz, hogy megbeszélje vele a dolgot: „S ma reggel Asbóth János hozzám jött, titkos beszédre. Öccsétől meghallotta, hogy Klapka tegnap éjjelig Kossuthnál volt s belőle azt hozta ki, hogy a külföldi politikától legkisebb biztosítást sem bír függetlenségünkre nézve; Klapka tehát szomorúan győződött meg, hogy seregünket s egész nemzetünket végetlen háborúnak tesszük ki, melyben el fogunk veszni.”¹²⁸ Klapka azt a következtetést vonta le, hogy az egyetlen lehetséges út, ha a képviselőház visszavonja a trónfosztást. Ezért akart tárgyalni a békepárttal, főleg miután értesült a trónfosztás történetéről. Hunfalvy úgy érezte, nem ismeri eléggé „a titkos rúgonyokat”, és ezért nem akart részt venni a tárgyaláson, hanem inkább Kovács Lajosnak szólt, aki elvállalta, hogy Kemény Zsigmond társaságában tárgyal Klapkával.¹²⁹

Maga a találkozó nem különösebben érdekes a mi szempontunkból, kivéve egy apróságot, amiről Kemény írt visszaemlékezéseiben: „Míg a beszélgetés tartott, Asbóth Sándor alezredes kétszer jött be a szobába. S Klapka ilyenkor elejté a tárgyalás fonalát.”¹³⁰ Mire utalhat ez? Klapka talán nem bízott meg saját szárnységében? Nyilvánvalóan nem, hiszen akkor nem tartotta volna maga mellett, és nem osztotta volna meg vele komoly aggályait a szabadságharc kimenetelével kapcsolatban.¹³¹ Inkább arról lehet szó, hogy a békepárttal való tárgyalásának témáját teljes titokban kellett tartani.

127 Kovács Lajos a következőket írta emlékirataiban a találkozó előzményeiről: „Alig volt Klapka Debreczenben, egy napon megjelent köztünk Hunfalvi Pál és elmondja nekünk, hogy Klapka Asbóth Sándor által értesülvén az ápril 14-ki eseményekről, szeretne pártunk embereivel találkozni és értekezni.” (*Kovács Lajos: A békepárt a magyar forradalomban. Válaszul Irányi Dániel röpiratára. Bp., 1883. 116. p.*) Hogy Hunfalvy hogy került a képbe, erről még lesz szó. Asbóth nyilván bátyja révén értesült az eseményekről.

128 *Hunfalvy P.*: i. m. 262. p.

129 Uo. Hunfalvy egyébként még arról is beszámol, hogy Asbóthnak Kovács Lajos iránt „kis scrupulusa van, őt rókának ismerve” (i. m. 263. p.). Ez Asbóth februári pénzügyeivel lehet kapcsolatban.

130 *Bekszics Gusztáv: Kemény Zsigmond, a forradalom s a kiegyezés. Bp., 1883. 142. p.*

131 Hunfalvy már idézett naplójegyzetére utalunk: „Klapka tehát szomorúan győződött meg, hogy

Még egy fontos dolog kötődik Asbóth debreceni tartózkodásához: Kossuth minden bizonnyal ekkor figyelt fel a tehetséges, jól képzett tisztre, bár február elején találkoztak már, amikor Asbóth engedélyt kért Kossuthtól, hogy kérvényét a honvédelmi bizottmányhoz beterjessze.¹³² Ez az ismeretség vezetett Asbóth szabadságharcos pályafutásának kiteljesedéséhez: Kossuth szárnysegédje lett — igaz, már csak a szabadságharc végső két hónapjában.

Hogy kiben merült fel először a gondolat Asbóthot a kormányzó vezérsegédévé kinevezni — pontosan nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy június 10-én, amikor Görgey a hadügyminisztériumból Győrbe utazott Klapkához, a defenzív haditerv szerzőjéhez, hogy meggyőzze a támadás szükségességéről,¹³³ Szabó Imre ezredes vette át a minisztérium vezetését, és Asbóth az ő helyére került a kormányzó katonai irodájába.¹³⁴ A források alapján úgy tűnik, hogy Asbóthot ajánlották Kossuthnak, és nem a kormányzó gondolt először arra, hogy Asbóthot maga mellé vegye. E mellett szól Ludvig János kormánybiztos június 8-i, Kossuthhoz szóló levele, amelyben arról is írt, hogy több tisztnek nem tetszik, hogy Asbóthot Klapka kitüntette a harmadik osztályú érdemjellel,¹³⁵ és amelyben egyébként igen meleg szavakkal méltatta Asbóth képességeit: „Asbóth Sándor ellen azért hogy a harmadik érdemjellel feldíszítettet nagy felingerlést tapasztaltam egy pár tisztnél, kik őtet gyávnak mondják és nem akarják eltűrni hogy e jelt viselhesse, most pedig miután, nem tudom ki által, megtudták, hogy neked adjutánsnak és hadügyi referensnek van ajánlva, ellene nagyon kikelnek, sőt Görgeynek is e szempillanában ellene iratott.”¹³⁶

seregünket s egész nemzetünket végetlen háborúnak tesszük ki, melyben el fogunk veszni.” (*Hunfalvy P.*: i. m. 262. p.) Eszerint Klapka Kossuthal folytatott beszélgetéséből levont következtetéseit nem félt megosztani Asbóthtal. Egyébként érdekessége a találkozóknak, hogy Klapka később tagadta, hogy bármiféle szervezkedésben részt vett volna a békepárt oldalán. Vö.: *Klapka György*: Emlékeimből. Bp., 1886. 161. p.

132 MOL OHB 1849:1941.

133 *Pusztaszeri László*: Görgey Artúr a szabadságharcban. Bp., 1984. 449. p.

134 Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Szerk.: Barta István. Bp., 1955. (Kossuth Lajos összes munkái XV. = KLÓM XV.) 502. p. Szabó Imrét egyébként már június 2-án hadügyi államtitkárrá nevezte ki Kossuth, így nyilván már korábban is felmerült Szabó utódlásának kérdése. Vö. *F. Kiss Erzsébet*: Az 1848–49-es magyar minisztériumok. Bp., 1987. 595. p.

135 MOL HM Ált. 1849:18937., ill. MOL OHB 1849:8170.

136 A forradalom és szabadságharc levelestára. Szerk.: V. Waldapfel Eszter. IV. köt. Bp., 1965. 46. p. Hogy Asbóth gyáva volt-e, erre nézve talán elég, ha a mezőkövesdi ütközetre gondolunk. Minden bizonnyal ennek a nagy felháborodásnak az oka Asbóth kitüntetése és előlépése ellen

Ugyancsak e mellett szól Klapkának Komáromban, június 6-án kelt levele, melyben melegen ajánlotta Asbóthot Kossuth figyelmébe: „Asbóth Sándor tábor-kari őrnagy ma reggel Görgey hadügyminister és fővezér úr által Kormányzó Úrhoz rendeltetett mint katonai előadó. Én Asbóth őrnagyot, ki hazafiúi tiszta szilárd jelleménél és fáradhatatlan buzgalmánál fogva szabadság harcunkban átaljában példásan működött, és különösen utolsó havakban oldalam mellett mint karségéd és hadügy ministeri helyettesitésem alatt mint szárnysegéd leghasznosabb szolgálato-
kat tett, igen nehezen nélkülözndem, és megnyugtatósomra csak az szolgál, hogy Kormányzó Elnök úr mellett nyíló új pályáján jeles tehetségci, becsületes tiszta jelleménél és buzgalmánál fogva a hazának még üdvösebb szolgálato-
kat fog te-
hetni.”¹³⁷

Asbóth június 10-én már a kormányzó vezérsegédeként dolgozott.¹³⁸ Kinevezését június 14-én kapta meg: „Kormányzói hivatalomhoz álladalmi tanácsosul egyszersmind a miniszteri tanács ülések előadó jegyzőül a katonai ügyekre nézve Asbóth Sándor őrnagy, és kormányzói vezérsegéd általam kineveztetvén, kinevezése ezennel közhírré tétetik.”¹³⁹

Asbóth irodavezetői munkájával kapcsolatban a következőket érdemes tudni: a kormányzói hivatalnak — amely korábban az OHB hivatalaként működött — volt része a katonai iroda. Eredetileg a hivatalt csak a honvédelmi bizottmány adminisztratív segédhivatalának szánták, de szerepe egyre fontosabb lett Kossuth honvédelmi bizottmányi elnöksége alatt, Kossuth vezetésével fokozatosan átvette a honvédelmi bizottmány szerepkörét, és közben a bizottmányi ülések fontossága egyre csökkent. Májustól viszont Kossuth jogkörének megnyirbálásával a hivatal és így a katonai iroda szerepe már kevésbé volt jelentős.¹⁴⁰ Június közepe táján, Asbóth belépésekor tehát az irodának már nem volt olyan központi szerepe, mint

nem más, mint a minden civilt gyávának tekintő hivatásos katonatisztek irigysége a csak pár hónapja katona Asbóth gyors karricere miatt. Az ügynek egyébként további következménye nem volt.

137 MOI. OHB 1849:7993.

138 KLÖM XV. 502. p.

139 Uo. 526. p., Másolata: MNM UDgy. 1966. 13. 2. 10. (közli: *Hermann R.*: i. m. 155. p.) Kihirdették: Közlöny, 1849. 137. sz. Asbóth minisztertanács előadó jegyzői feladatkörével kapcsolatban adatot nem találtam a forrásokban és a szakirodalomban. Kossuth csak annyit ír, hogy Asbóth „kötelességeit mindig állandó buzgalom- és ügyszeretettel teljes megelégedésre teljesítette.” (Adalékok, 107. p.)

140 A katonai iroda történetére nézve l.: *Fekete Miklós*: Kossuth katonai irodája. In: *Hadtörténelmi Közlemények, Új folyam, 25. (1978) 385–402. p.*

korábban. Ez persze nem jelenti azt, hogy unatkoztak volna, rengeteg munkája volt a katonai iroda személyzetének, így Asbóthnak is.

Asbóth a katonai irodához tartozó ügyek elintézés terveit készítette, persze titkárok, fogalmazók segítségével, de sok iratot saját maga fogalmazott.¹⁴¹ Kossuth nélkül döntés természetesen nem született, Kossuth minden iratot átnézett, a sürgős, fontos ügyeket maga intézte, a nem általa írt vagy diktált fogalmazványokba is gyakran belejavított.¹⁴² A kevésbé fontos ügyeket a katonai osztály intézte, valamilyen önállósággal, de rendszerint Kossuth útmutatása alapján. Ezekben az ügyekben általában „Kormányzó ur megbízásából” intézkedett Asbóth. Erre a rendszerre jó példa Duschekhez, a pénzügyminiszterhez június 15-én intézett felkérés Luzsénszky Pál felső-magyarországi kormánybiztos kérése ügyében. Luzsénszky ugyanis június 13-án jelentette, hogy a lőfalvi táborban kolerajárvány tört ki, miért is vörösbort vásárolt a katonaság számára. Mivel azonban a környéken nem talált elég bort, Budáról kért utánpótlást. Luzsénszky jelentésén ott van Kossuth hátrirta: „A vörösbort iránti kérés teljesítésére a finanszminister felszólítandó.” Asbóth Kossuth kívánságának megfelelően intézkedett, felkérte a pénzügyminisztert, hogy küldessen 150 akó vörösbort a felső-magyarországi sereg táborába.¹⁴³ Ugyancsak június 15-éről található erre a rendszerre egy másik példa: a Pest megyei Tótfaluból hét önkéntes jelentkezett katonának, noha a falura kivetett újonclétszám már ki volt állítva. A hét fiatalember kérvényének hátoldalára Kossuth a következőt írta: „Asbóth ur köszönetem kijelentésével intézkedjék — a foglalópénz a státuspénztárból adassék ki.” Asbóth Kossuth utasítása nyomán intézkedett az önkéntesek besorozásáról, valamint a köszönetnyilvánításról (tudósítást írt a Közlönybe az ügyről — ez azonban nem jelent meg).¹⁴⁴

Asbóthra bízták a budai vár rombolási munkálatait is: a vár lerombolásáról június 11-én határozott a kormány. Asbóthot ugyanezen a napon — mint arról Csány László közmunka- és közlekedésügyi minisztert értesítette — Kossuth bízta meg a munkálatok vezetésével: „az egész munka tervezése és kivitelének főfelügyelését Asbóth Sándor őrnagy és vezérsegédemre bízom, ki a kellő elméleti és gyakorlati képességeket bírja; és miniszter urat ezennel megkeresem, miszerint neveztem ő-

141 F. Kiss E.: i. m. 139. p.

142 Vö.: Uo. 137. p.

143 KLÖM XV. 531. p. A budaörsi állami pincéből egyébként elküldték a 150 akó bort.

144 KLÖM XV. 531. p. A kötet nem jelzi, de ezt az ügyet is a katonai osztály intézte. Egyébként azok az ügyek, amelyeket Asbóth személyes intézkedéseként közöl, szintén a katonai osztály intézkedései (bár természetesen Asbóth írta alá az iratokat).

nagy úrnak e tekintetben mindenben segédkezet nyújtani, nemkülönben alkalmas egyénnel az általa kívánandó számban ellátni szíveskedjék.” A várfalak lerombolásának fő okáról is Kossuth tudósít: „Buda ős várát az ifjú és virágzó Pest városa biztosítására fel kell áldoznunk; a vár falait tehát le kell rombolnunk (...), hogy a vár a jövőben egyhamar védelmi állapotba ne tétethessék.”¹⁴⁵

A teljesség igénye nélkül nézzünk meg néhány intézkedést Asbóth irodában töltött első napjaiból: 15-én például a hadügyminisztériumnak írt a máramarosi újoncozással kapcsolatban,¹⁴⁶ e napon kérte fel a hadügyminisztériumot, hogy az újoncozásban erősen elmaradt egri újonctelephez tartozó hatóságokat, amelyek június 8-ig 734 újoncot állítottak ki 8300 helyett, „hanyagságukra komolyan figyelmeztetve, hátralévő újoncaik lehetőleg rövid idő alatti kiállítására szigorúan utasítsa.”¹⁴⁷

Több ízben intézkedett Asbóth fegyvergyártási ügyekben: június 15-én a petróci¹⁴⁸ szuronygyárban végzett vizsgálatról készített jelentést küldte át a hadügyminisztériumnak, hozzátéve, hogy a fegyvergyárak Láhner György „vezérlete alá helyeztessenek, s egyszersmind tétessenek meg az iránti czélszerű intézkedések, miszerint a munkabérnek a munkások által történt többszöri felcsigázása (...) tekintetéből” a honvédek és a hadifoglyok közül a hozzáértőket a fegyvergyárakba vezényeljék, megfelelő pótdíj ellenében. Így „nem csekély summák fognak megkíméltetni”.¹⁴⁹

Június 16-án Luzsénszky Pálnak írt a szepességi szuronygyártás ügyében: mivel a Szepességben tartottak a már ekkor előrelátható újabb osztrák vagy orosz betöréstől, csak úgy voltak hajlandók az itteni fegyvergyárosok termelni, ha olyan parancsot kapnak, amely szigorú büntetéssel fenyegeti meg őket a gyártás megtagadása esetén, hogy magukat az ellenség előtt tisztázhassák. Asbóth némileg ironikusan fogalmazott az ügyben: „Nehogy tehát veszélyeztetve higgyék sorsukat a fegyvergyárosok nem kapott parancs miatt (...): felkéretik Kormánybiztos Ur, hogy

145 MOL KKM Középipészeti 1849: 19. klő, 3/a t. Az eredeti tisztázat alapján közli: *Kossuth Lajos: Írások és beszédek 1848–1849-ből*. S. a. r.: Katona Tamás. Bp., 1994. 443–444. p., valamint az eredeti fogalmazvány alapján (MOL OHB 1849:8033.): KLÖM XV. 503. p., itt az előbbi alapján idézzük az irat részleteit.

146 KLÖM XV. 529. p.

147 Uo. 530. p.

148 Másképpen: Petrósz.

149 KLÖM XV. 528. p. Kossuth kiegészítette Asbóth fogalmazványát.

(...) a szépeességi fegyvergyárosok számára azonnal és minél szigorubb parancsot kiadni sziveskedjék.”¹⁵⁰

Nagyobb önállósághoz az ügyek intézésében Asbóth és a katonai osztály abban a néhány napban jutott, amikor Kossuth Nagyváradra utazott, hogy Bimmel találkozzon (június 18-a és 22-e között). Például június 20-án írt Asbóth a belügyminisztériumnak Hillebrand Flórián posztógyárának ügyében.¹⁵¹ Ugyanezen a napon intézkedett Dembiński lemondásának és útlevelének ügyében, természetesen azonnal jelentést küldve a kormányzónak, felkérve Kossuthot a végleges döntésre. (Dembiński ugyanis június 18-i levelében lemondott a felső-magyarországi hadsereg parancsnokságáról, és Konstantinápolyba készült utazni.)¹⁵² E napok kivételével igen ritkán hiányzik a katonai osztály által intézett ügyek iratain Asbóth aláírása elől a „Kormányzó ur megbízásából” formulája.

A július 2-a és 8-a közötti napokban Kossuth hol Cegléden, hol Pesten tartózkodott. (Kossuth július 2-i útjához Asbóth már 1-jén megrendelte Csánytól a szükséges négy vasúti kocsit.¹⁵³) Nemigen lehet megállapítani, hogy Asbóth 2-án lement-e Kossuthtal Ceglédre. A kormányzó másnap délután visszatért Pestre,¹⁵⁴ e napon Asbóth szintén Pesten tartózkodott.¹⁵⁵ Kossuth 5-én utazott ismét Ceglédre: ezúttal Asbóth is vele ment.¹⁵⁶ A következő két napot Asbóth ismét Pesten töltötte.¹⁵⁷ Véglegesen 8-án hagyta el Kossuth — és vele Asbóth — a fővárost. Kossuth ceglédi tartózkodásáról Degré Alajos visszaemlékezéseiből szereshetünk információkat, elsősorban arról, hogy milyen mennyiségű munkát végzett el naponta a kormányzó, és vele együtt hivatalának személyzete. (Degré ezekben a napokban huszár alszázados volt.)¹⁵⁸

150 Uo. 541. p.

151 Uo. 557. p.

152 Uo. 556–557. p.

153 MOL OHB 54/Kossuth-misc.

154 *Hunfalvy P.*: i. m. 284. p.

155 MOL OHB 1849:9000., 9001., 9003., 9004. (Az iratokon szereplő „Áth” monogramból lehet tudni, akárcsak a következő napokban.)

156 Például a MOL OHB 1849:9011. számú iratot még Pesten keltezték, a MOL OHB 1849:8912. számút már Cegléden.

157 Pl. MOL OHB 1849:8921. (júl. 6.), és MOL OHB 1849:9118. (júl. 7.).

158 *Degré Alajos: Visszaemlékezéseim.* S. a. r.: Ugrin Aranka. Bp., 1983. Degré egyébként Asbóth Lajosról beszél, de nyilvánvalóan összetéveszti a két Asbóthot: nem tudunk arról, hogy Asbóth Lajos Kossuth mellett teljesített volna szolgálatot, a Degré által Asbóth Lajosnak tulajdonított

Cegléden Degré századát rendelték ki díszőrségül Kossuth mellé. Persze nemcsak őrséget állt a század, de rengeteg dolguk is volt: „Folytonosan annyi küldözgetés, üzenet volt, hogy egy szakasznak állandóan nyeregben kellett lenni.”¹⁵⁹ Degré írói képességei remekül jöttek a teljesen leterhelt katonai irodának: „Asbóth az irodába hívott, hogy segítsék, mert nem győzik az írást. Egyik levél a másikat érte; egyik rendelet a másik után ment.”¹⁶⁰

Délután Degrét teára hívták a kormányzóhoz, majd ismét nekiláttak a munkának. „Éjfél után három óra felé pihentünk le, ötkor már talpon volt a kormányzó, s az egész személyzet, hogy az azon idő alatt felszaporodott ügyeket elintézzék.”¹⁶¹

Július 9-én továbbindultak Szegedre (ide 11-én érkeztek meg). Itt Kossuth szállása közelében helyezték el a hivatalt, magánlakásokban.¹⁶² Asbóth Kossuthal volt annak aradi útján is (július 17–21. között).¹⁶³ Július végén Asbóthot alezredessé léptették elő.¹⁶⁴ Nemsokára Szegedet is el kellett hagyni, a további hátrálást választó Dembiński kérésére, akit az emlékeztető július 29-i minisztertanácson bízott meg Kossuth a fővezérséggel.¹⁶⁵

Ami az ügyintézkést illeti: fővárosból való távozás után feltűnően megrikkultak a katonai osztály által intézett ügyek, Kossuth szinte minden ügyben maga intézkedett: valószínűleg a többszöri költözködés miatt nem tudott az iroda normáli-

feladatkör pedig egyértelműen Asbóth Sándoré volt. Ezért a Degré által írt keresztnevet elhagyom az idézetekben.

159 Uo. 268. p.

160 Uo.

161 Uo. 269. p. Sajnos nem keltezhető pontosan Degré története: Degré dátumot nem említ, ráadásul meglehetősen pontatlan: szerinte három napig szolgált a kormányzó mellett, de Kossuth nem tartózkodott egyvégtében három napig Cegléden.

162 *F. Kiss E.*: i. m. 142. p.

163 Pl. MOL OHB 1849:9601., 9602., 9603., 9604. Kossuth július 19-én a temesvári táborban járt, ahonnan még aznap visszatért Aradra.

164 Először július 31-én írt alá iratot Asbóth alezredesként (KLÖM XV. 810. p.) Előléptetése július 16-i hatállyal lépett életbe: *Bona*, 1983. 94. p.

165 Kászonyi Dániel visszaemlékezései szerint ekkor érkezett Nyíregyházáról, Görgey levelét hozva, ám a minisztertanácsra nem akarták beengedni, de mikor Asbóthtal találkozott, annak bejelentése nyomán rögtön beengedték. Kis szépséghibája a történetnek, hogy a Kászonyi által megadott dátumok meglehetősen pontatlanok (Kászonyi azt írja, hogy július 27-én indult Nyíregyházáról, Görgey viszont csak napokkal később ért oda), s így hitelessége erősen kérdéses. Vö.: *Kászonyi Dániel: Magyarhon négy korszaka*. Ford.: Kosáry Domokos, bev. Márkus László. Bp., 1977. 252. p.

san működni. Július 31-én például, mikor — az éppen csedékes költözést előkészítve — a kormányzói hivatal számára Aradon lefoglalták az egyik magánházat (a Csernovics házat),¹⁶⁶ addig Asbóth még Szegeden intézett ügyeket.¹⁶⁷ Csak a szegedi napokból van néhány, a katonai osztály — és így Asbóth — által, vélhetően nagyobb önállósággal intézett, rendszerint nem túl fontos ügy.¹⁶⁸

Arad már az utolsó napok helyszíne. A vég egyre közeledett — a kormány magára maradt: Dembiński Arad helyett az osztrák kézen levő Temesvárra hátrált az augusztus 5-i szőregi vereség után. Görgey már csak a temesvári csata napján tudott megérkezni Aradra seregeinek egy részével, az 1. hadtesttel. A vereség hírére Kossuth augusztus 11-én lemondott.

Délután négy órakor az immár volt kormányzó a várparancsnok Damjanich kocsiján elhagyta Aradot.¹⁶⁹ Egyedül Asbóthot vitte magával. Kossuth megkedvelte az együttes munkában eltöltött két hónap alatt Asbóthot, feltétel nélkül megbízott benne. Annak másik okára, hogy Asbóthtal együtt indult Kossuth, Hajnal István világít rá: „Lugosi ember létére az jól ismeri a déli vidékeket. Mint mérnökember, a szabályozás munkáinál megismerte a magyar határ Dunáját és környékét is.”¹⁷⁰ Asbóth az úton végig Kossuth mellett tartózkodott.

Először Lugosra indultak, Bemmel találkozni. Útközben összefutottak Poeltenberg Ernővel és Beniczky Lajos alezredessel, akik a kormány üzenetét vitték az oroszokhoz augusztus 6-án (ebben az államiratban ajánlotta fel a kormány burkolatlan a magyar koronát a cári családnak). Tőlük megtudta Kossuth, hogy nem jártak sikerrel az oroszoknál. Beniczkyt magával hívta Kossuth, de hiába.¹⁷¹

Még ezen a napon Radnára értek, ahonnan a Maroson átkelve még éjjel folytatták útjukat Szemere Bertalannal és Batthyány Kázmérral Lugos felé.¹⁷² Ide 12-én,

166 KLÖM XV. 811. p.

167 Uo. 810. p. Wysocki tábornoknak írt Kossuth megbízásából.

168 Uo. 746. p. és 753. p.

169 *Imrefi (Vahot Imre):* A magyar menekültek Törökországban. Pest, 1850. 24. p. Margitay Gábor hadmérnök százados emlékirataiban, részletesen elbeszélve, Asbóth és Kossuth indulásának időpontját éjfél utánra teszi, ez azonban nyilvánvaló képtelenség, a meglehetősen színes történet a fantázia műve, vö.: Aradi vésznapok. Margitay Gábor emlékiratai. Szerk.: Nagy Izsó. Bp., 1890. 125–127. p.

170 *Hajnal István:* A Kossuth-emigráció Törökországban. Bp., 1927. 21. p.

171 Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédezzredes visszaemlékezései és jelentései az 1848/49-iki szabadságharcról és a tót mozgalomról. S. a. r.: Steier Lajos. Bp., 1924. 354. p. A találkozó részletesen leírja — elsősorban Beniczky alapján — *Hajnal I.*: i. m. 22. p.

172 Uo. 23. p.

a reggeli órákban értek, de Bemet már nem találták itt, ezért éjjél után nem sokkal továbbindultak a lengyel légio védelme alatt. A cél immár a magyar határ volt: Orsova. Ide 15-én jutottak el.¹⁷³ Kossuth 16-án átment Mehádiára, de kénytelen volt még aznap visszatérni. (Egyes adatok szerint Kossuth 15-én ért Mehádiára, ahonnan Herkulesfürdőre utazott, és másnap korán reggel indult Orsovára.)¹⁷⁴

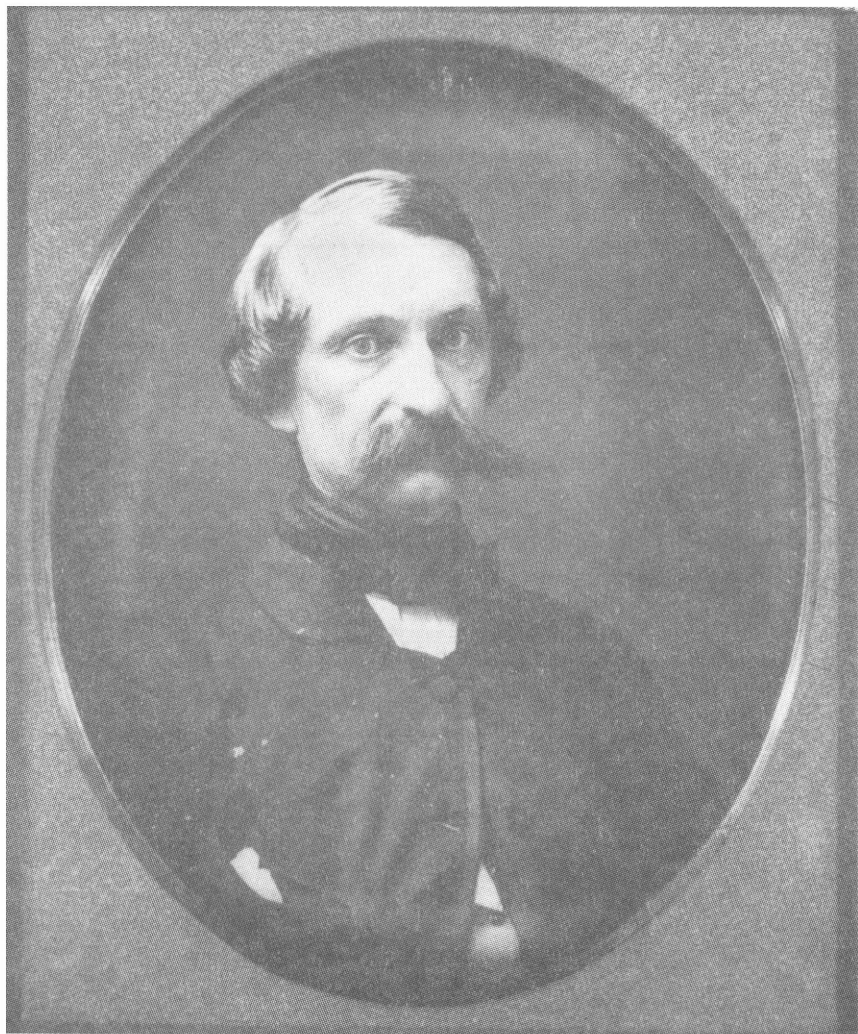
1849. augusztus 16-a éjszakáját még Orsován töltötték. Másnap Kossuth elszánta magát, és estefelé átlépte a határt. Új szakasz kezdődött ezzel Asbóth életében is: az emigráció, a számkivettség időszaka, majd az amerikai élet, annak nehézségeivel és sikereivel. Soha többé nem lépett Magyarország földjére.

Levéltári források, rövidítések

Asbóth-ir.	MOL R 171 Asbóth Sándor iratai.
HM Ált.	MOL H 75 Hadügyminisztérium. Általános iratok 1848–1849.
István nádor lta, Miniszteri	MOL N 31 István főherceg nádori levéltára. Miniszteri iratsorozat 1848.
KKM	Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium
KKM Csatornai	MOL II 42 KKM Csatornázási műszaki osztály 1848.
KKM Középipítészi	MOL II 37 KKM Középipítészi osztály 1848–1849.
KKM Közlekedési	MOL H 34 KKM Közlekedési osztály 1848.
KKM Térképészeti	MOL H 43 KKM Térképészeti műszaki osztály 1848–1850.
KKM Vízszabályozási	MOL H 36 KKM Vízszabályozási, Hajózási és Csatornaépítési osztály 1849.
Kossuth-misc.	MOL H 2 Kossuth-Miscellanen
MNM UDgy.	Magyar Nemzeti Múzeum, Újkori Dokumentumgyűjtemény.
MOL	Magyar Országos Levéltár
OIH	MOL H 2 Miniszterelnökség, Országos Honvédelmi Bizottmány, Kormányzóelnökség iratai 1848–1849.
PM Pénztári	MOL H 29 Pénzügyminisztérium. Pénztári osztály 1849.

173 Uo. 29. p.

174 *Boleszny Antal*: A priboji vagy az utolsó magyar csata és az emigráció 1849-ben. In: *Krassó-Szörényi Lapok*, 1868. 38. sz.

Asbóth Sándor honvéd alezredes

